

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Fru Nanna
Kristensen-Randers^s
sidste Dage
Død og Jordefærd

Ved

J. P. Kristensen-Randers

(Andet Oplag. Med et Tillæg)

Thisted Amts Tidendes Bogtrykkeri

1910

Fra 1896.

Fru Nanna
Kristensen-Randers^s
sidste Dage,
Død og Jordefærd

Ved

J. P. Kristensen-Randers

(Andet Oplag. Med et Tillæg)

Thisted Amts Tidendes Bogtrykkeri

1910

I.

For ikke at forstyrres af al den Uro, som Arbejdet paa en Tilbygning til vor Dagligstue medførte, flyttede min Hustru efter Vinterskolens Ophør over til sin Søster Tyra Berg, som bor paa Skolens nye Bygning „Borgen“. Onsdag den 1. April blev hun ført der over i sin lille Kørestol. Hun havde ikke været ude i fri Luft siden 1. Juledag, og hun lyste af Glæde over det gode Vejr: rolig Luft med Foraarssolens Skin gennem den lette Skydis.

Et Par Dage efter rejste jeg bort for at holde en Række Foredrag i Jylland og et enkelt paa Fyn. Lige før jeg skulde holde det sidste — i Sanderum ved Odense —, fik jeg telefonisk Meddelelse om, at min Hustrus Kræfter tog stærkt af. Da jeg kom hjem — det var ved Midnatstid Mandag d. 13. April —, var hendes Stemme meget hæs, men hendes mærkeligt vaagne Vilje gav den en saadan Styrke, at den lød baade kraftig og tydelig.

Hun var træt. Da jeg faa Minutter efter min Hjemkomst sagde til hende: „Skal vi bekende vor Tro, inden jeg gaar?“ svarede hun: „Aa nej, det gør jeg selv, naar jeg kan. Hvor er vi dog forskellige!“ — Disse Ord hører til de mange lyse Minder om hende. Lige til det sidste bevarede hun sin faste Tro og sit Mod til at sige sin Mening rent ud. Hun mente: „Gud bryder sig ikke om, at et sygt og træt Menneske bekender Troen, naar Kræfterne er saa smaa, at Bekendelsen bliver til en Lidelse; han véd jo godt, at jeg sætter min Lid til ham. Jeg synes, at du somme Tider sætter for megen Pris paa kønne Sædvaner!“

Et Minde om hendes aabne Tillid til Gud skal have Lov til at staa her: For en Del Aar siden kom jeg hjem

fra et kirkeligt Møde. Hun spurgte mig: „Blev der sagt noget godt dér?“ Jeg fortalte hende da om et Billede, som en af Talerne — en jydsk Præst — havde brugt. Han tegnede Forskellen paa de usikre og de sikre jærnbane-rejsende. De sidste har intet Besvær med at købe Billetten, og naar de har købt den, stikker de den i en Lomme og skænker den ikke en Tanke, inden den afkræves dem. Derimod har de første tit mange angstfulde Tanker, førend de faar formet Forlangendet om en Billet, og naar de er komne i Toget, har de ingen Ro paa sig. Hvert Øjeblik forstyrres de af Tvivl. „Mon jeg nu ogsaa har Billetten?“ — et Greb i Lommen. „Det er da vel en rigtig Billet, jeg har faaet?“ — et Eftersyn foretages. Saaledes er der usikre og sikre Kristne til. De første gør sig stadige Kvaler og tør næsten slet ikke forlade sig paa, at de er paa „Guds Veje“, hjemad til ham. De sidste er derimod trygge Himmelfarere. — Da jeg havde gengivet Billedet, sagde jeg: „Du hører til dem, der med Troens Forvisning „kører frem gennem Straalefryd!““ Hun nikkede bifaldende og svarede: „Ja, Gud ske Lov!“

Jeg bød min dødstrætte Hustru Godnat med et: „Gud være med dig!“ Med en underlig stærk Stemme svarede hun: „Og med dig!“ Dette blev hendes sidste Farvel til mig.

Fra næste Dags Middag laa hun stille hen, uden at det kunde afgøres, om hun var bevidst eller ubevidst. Hendes Aandedræt lød, som om hun sov en dyb og sund Søvn. Onsdag den 15. April henved Kl. 11¹/₄ om Formiddagen, medens jeg støttede hendes Hoved med mine Hænder, gik hun saa umærkelig sagte bort, at Dødsøjeblikket ikke helt nøje lader sig nævne.

Om Aftenen Kl. 10 var Slægt og nære Venner samlede om hendes aabne Kiste. Vi sang: „Alt staar i Guds Hænderhaand“, og derefter talte jeg saaledes:

Engang i Vinter, da der var Tale om at udvide vor Dagligstue ved en Tilbygning, fortalte Nanna mig om en Drøm, hun havde haft. Hun syntes, hun stod under Buen mellem den gamle Del af Dagligstuen og den nye. Hun stod i Solskin og var meget glad, og jeg, som hun syntes

lige var kommen hjem fra en Rejse, stod der ogsaa, men dybt bedrøvet. Nu maa jeg mindes denne Drøm. Vi tror saa sikkert, lille Nanna, at du i Dag er gaaet ind til Sol-skin og Glæde; men lige saa vist er det, at din Mand og dine Børn staar her ved din aabne Kiste med den dybeste Sorg.

Dog sørger vi ikke uden Haab. Det vilde sømme sig daarligt, om vi stod her som haabløse. Du blev aldrig ét med din Sygdom. Det var kun dit Legeme, de aarelange Lidelser kunde nedbryde. Din Sjæl var frisk og kæk, kærlig og glad. Din yngste Dreng har lige sagt: „Hvor skal jeg nu gaa hen om Raad?“ Der groede intet Raad for din Sygdom, lille Nanna, men du havde Raad for mange og for meget, for Barnesorger og store Sorger.

Da man spurgte Sokrates om, hvorledes han vilde be-graves, gav han smilende et Svar, der gik ud paa, at kun hans Legeme, men ikke han selv kunde begraves. Det samme gælder dig, lille Nanna. Snart lyder Paaskeklok-kerne; de skal minde os om, at Livet er Dødens Overmand. Din yngste Søn har følt dette, da han sagde: „Denne Paaske bliver den sørgeligste, men ogsaa den bedste, vi har haft“. Til den vil Mindet om dit Liv være knyttet. Som den vel-signede Hustru og Moder, du var, vil du Gang efter Gang staa op inde i vore Hjerter. „Det vil blive vore bedste Timer, naar vi taler om Mo'r“, sagde din ældste Søn i Dag.

Tak, kære lille Nanna, fordi du har levet saaledes, at Mindet om dig er saa varmt og lyst, som det er. Tak for det store Kærlighedsværk her gennem mer end 18 Aar.

Og Tak til dig, vor Gud og Fader, for al den Glæde, du gav os med hende, og for den dybe, sunde Sorg ved hendes Død.

Sognepræst *V. Clausen* bekendte Troen og bad Fader-vor, og vi sang: „Dejlig er Jorden“.

De følgende fem Aftener samledes vi i Nannas Døds-værelse om hendes Kiste til Aftenandagt.

Tirsdag Formiddag blev Kisten baaret ned i den store Skolestue i „Borgen“. Samme Dags Aften mødte her en stor Skare af Skolens Venner fra Ollerup Sogn og nærmeste

Omegn til en Sørgenhøjtidelighed og for at følge Baaren til Ollerup Kirke. Der blev sunget: „Til Himlene rækker din Miskundhed, Gud“, og derefter holdt jeg denne Tale:

Da vor lille Eli var død, sagde Nanna: „Saa lille du end var, havde jeg dog drømt mange stolte Drømme om dig; men ét havde jeg tænkt for lidt paa: at du først og fremmest skulde blive et Guds Barn“.

Om Nanna er der ikke alene drømt mange stolte Drømme; der er sagt meget kønt og stort om hende, og der vil af de mange, der kommer til at mindes hende, blive sagt mere. Hendes Ord om den lille hensovede Datter skal minde os alle om, at et Menneskeliv tilhører Gud, og at Æren for det tilkommer ham. Hun blev til saa rig Velsignelse, fordi hun var bleven velsignet.

Gud havde givet hende et godt Barndomshjem, han sendte frugtbare Tider over hendes Sjæl i hendes Barndoms- og Ungdomsaar, og da hun stod som fuldmyndig Kvinde, afmaalte han en stor Arbejdsmark til hende.

Da hun endnu var Barn, sagde Digteren Goldschmidt til hende: „Du har din Moders kloge Øjne; brug dem til at se det kønne og gode i Verden“. Disse Øjne og Trangen til at bruge dem, havde Gud givet hende. Hun havde Sans for Livets Herlighed og Tro paa dets Kraft. Hun sagde tit: „Verden er dejlig i Grunden!“ eller: „Oven over Skyerne er Himlen altid blaa!“ Hun elskede Lys, Blomster og Sang; men mest holdt hun af Mennesker. Der var en bred Vej ind til hendes Hjærte for Mennesker, hos hvem det ægte menneskelige var stærkt fremtrædende: Børn, frisk og dygtig Ungdom, fattige, syge, gamle og saadanne, som trængte til Vejledning — det var hendes Folk. Det er meget betegnende, at hendes Søn nogle Timer efter hendes Død spurgte: „Hvem skal jeg nu gaa hen til om Raad?“

Gud havde givet hende en stærk Aand. Hendes Kærlighed til Livet var ikke vege, ufrugtbare Stemninger, men en kraftig Vilje til at gøre Gavn saa dybt og saa bredt, som hendes Evner rakte. Om sin store legemlige Elendig-

hed talte hun kun lidt; men des mere tænkte hun paa at lindre andres Nød og paa at gøre det godt for andre. Mangen Morgen efter en Nat med timelang Aandenød og stærke Hosteanfald har hun sagt: „Der er jo saa lydt her i Huset, naar alle er gaaede til Ro; jeg kunde længe i Nat høre, at en af Eleverne hostede slemt; se endelig at faa Rede paa, hvem det var; jeg vil have talt med vedkommende; der skal passes paa i Tide“. Kort før hendes Død syslede hendes Tanker med Husordenen for Helligdagene i Paasketiden; alt skulde være saa hyggeligt for alle Husets Folk som muligt. Hun lod lave en Liste over dem af Byens fattige, som hun vilde give Mad i Paaskedagene. Ja, hun havde ogsaa begyndt at tænke paa, hvorledes hun næste Jul vilde glæde forskellige af sine mange Venner og Veninder.

Det underlige Misforhold mellem min Hustrus stakkels nedbrudte Legeme og hendes sunde, stærke Sjæl gjorde hende ogsaa til en god Gave fra Gud. Gennem de aarelange Lidelser var hendes Taalmodighed, hendes Arbejdsomhed og hendes lige til det sidste lyse Haab et kraftigt Vidnesbyrd om, at Aanden er bedre og stærkere end Kød og Blod. I et af de mange gode Breve fra disse Dage fortæller en Mand, at dette Vidnesbyrd greb ham dybt under en Samtale med hende i Fjor Sommer, da hun var bunden til Sygelejet af megen Skrøbelighed.

Hun var Guds gode Gave til denne Skole. En bedre Medarbejder kunde jeg ikke have faaet. Hun forstod Tidens Trang til Frihed; men hun forstod ogsaa, at skal det gaa vel i Hjem og Samfund, da maa Frihedstrangen være i Følge med den Offervilje, der engang har faaet dette Udtryk:

»Kast mig paa Baalet som Ved,
bare Slægterne tændes deraf!«

Hun forstod vor Tids Kærlighed til Oplysning. Men hun saa klart, at denne Kærlighed kunde komme paa Afveje, saa Folkeoplysning kunde udarte til Hjernesvind eller til Folkeforlystelse. Derfor hævdede hun ivrigt, at Oplysningens Gerning er den at hjælpe Mennesker til at finde

deres Plads og at gøre deres Pligt med Glæde, kort sagt: til at leve „et jævnt og muntert virksomt Liv paa Jord“.

Gud velsignede hende lige til det sidste. Hun var meget glad ved sin Udsigt fra „Borgen“, hvor hendes Sygeseng stod fra Onsdag d. 1. April til hendes Død. Her fra kunde hun se det sidste større Arbejde, hun satte i Gang (en Udvidelse af vor Dagligstue), og saa kunde hendes Blik glide hen over Vinduerne i Køkkenet og Skolestuerne, se Børnehjemmet der oppe paa Bakkeskraaning og længst ude og højest oppe i Landskabet Ollerup Præstegaard og Kirke. Som Kirken laa der for hendes Syn, var den et kønt Udtryk for den Tro, som Guds Aand havde virket i hende, at Guds Øjne har det store Overblik, og at hans stærke Arme favner alt og holder sammen paa alt. Hun var saa vis paa, at Gud kan og vil bringe god Mening i alt. Jeg véd, det var hendes inderste Overbevisning, hvad hun tit har sagt i en spøgende Tone: „Jeg kan vel ikke undvære Sygdom; jeg blev vist en Trolde, hvis jeg altid var rask“.

Hendes allersidste Timer var særlig velsignede for hende og hendes nærmeste. Den sidste Aften, hun formaaede at tale, bød jeg hende Godnat med et: „Gud være med dig!“ Hun svarede: „Og med dig!“ Det lød saa trygt og stærkt, skønt Døden allerede havde lammet hendes Stemme. — Velsignet fredeligt sov hun ind. Hun saa vist slet ikke Døden, men kun de gode Engle, der kom for at hente hendes Sjæl hjem til Hvilen.

Der er mange, der har tænkt kærligt paa Nanna i disse Dage, og mange vil mindes hende med Taknemlighed. Min gamle *Fader*, for hvem hun var en god Datter, har bedt mig om at udtale hans Tak ved hendes Kiste. Og vor gamle Sygeplejerske *Karen Rahbek*, som selv længe har været syg, beder mig ligeledes takke her.

Men mere end nogen anden har jeg Grund til at takke, inden Nannas Støv bæres bort fra Ollerup Højskole. Mange, mange flere, end jeg kan nævne, skal have min varmeste Tak for deres Færd overfor dette Hjem. Vor gode, trofaste *Gunild Ingemann* har vist en aldeles sjælden Opofrelse i sit Forhold til Nanna, til Børnene her og til alt, der ved-

kommer Ollerup Højskole. Kristiane skal altid blive mindet af mig og mine med Taknemlighed for hendes Hengivenhed og rørende Omhu for min Hustru. Til *Pigerne, Niels* og alle de Folk, der i Aarenes Løb har været i vort Brød, en varm Tak for god og villig Tjeneste. Tak til *Børnene* i vort Nabolag, til *Lærerne* og deres *Hustruer*, til vore Naboer og til *Ollerup Bys og Sogns og hele denne Egns velvillige Befolkning*. I har alle været med til at gøre Nanna glad ved Livet.

Tak til *Nannas Sødskende* for al deres Kærlighed mod hende, *Børnene* og mig; denne Kærlighed har aldrig svigtet. Men særlig Tak til dig, *Moster Tyra*, for al din Omhu for Nanna. Du har fortjent den Glæde i Sorgen at vide, at du gav Nanna et roligt og hyggeligt Hjem paa det sidste. Lige før hun lagde Blyantet bort for aldrig at gribe det mere, skrev hun til mig: „Jeg har det storartet herovre!“

Nu har Nanna det endda bedre. Tak, kære Fader! du som er i Himlene! Tak for al Glæde, hendes Liv bragte mig og vore Sønner og mange andre, Tak for den dybe, sunde Sorg ved hendes Død, Tak for Opstandelseshabet! Ja, Tak for alt, som faar mig til at føle Sandheden i de gamle Ord: „Herre, jeg er ringere end al din Miskundhed!“

Salmen: „Min Mund og mit Hjerte“ blev sunget, og Indenrigsminister *Sigurd Berg* talte derpaa saaledes:

Det er svært at sige Haabet Farvel. Selv om man ved denne Lejlighed fik saa mange Dage at øve sig paa og vidste om saa mange og haarde Lidelser, var det svært at komme dertil, at man maatte lade sit eget Haab fare og nøjes med at tænke paa, om nu dog hun kunde bevare sin Fred og sit Haab ind i Dødssøvn.

Det var svært, fordi Nanna hørte det lyse og virksomme Menneskeliv til og kæmpede saa tappert og udholdende for at blive ved at leve.

Det var ikke, fordi hun frygtede Døden, at hun kæmpede denne Kamp. Der var noget trygt over hende i denne Henseende, noget beredt midt i al Striden. Hun var et

troende Menneske, og den Gud, hun troede paa, var værd at tilbede. Hos ham var ingen Smaalighed og ingen af de Fejl, man vilde fordømme hos Mennesker. Noget finere, bedre og større og mere forstaaende kunde ingen tænke; det gav ikke Uro i Sind eller Tvivl i Tanke. Derfor blev der noget roligt og frit hos Nanna i hele dette Forhold.

Nej, Nanna kæmpede ikke, fordi hun frygtede Døden, men fordi hun elskede Menneskelivet, og stærkest og varmest i sine sidste 18 Aar her iblandt sine kære og i denne store Gerning, hvor hun kom i Brug paa en Maade, der fyldte hende selv med Glæde, og som blev til Gavn langt ud over denne Kreds. Her vilde hun virke, her frydede hun sig ved at leve.

Og Nanna hørte Livet til, og tidligt stillede det ogsaa sine Krav til hende.

Et af mine tidligste stærke Minder om hende er fra hendes 14 Aars Alder. Moder laa syg efter Randis Fødsel, Tyra og Ejnar havde Skarlagensfeber, og vi, der ikke maatte komme i Skole, tumlede og rumsterede Dagen lang. I alt dette gik Nanna rundt og styrede, — alvorlig og paapasselig, men ogsaa oplivende og fornøjelig, naar det trængtes.

Og saa kom Ungdomstiden. — den friske, muntre og stærke Tid. Først „Systjærnetiden“ i Hillerød, hvor de syv Veninder regerede, ikke alt for naadigt syntes vi yngre naturligvis til Tider, — og siden „Marens Garde“s store Stævner i Hjemmet i København, hvor der blev talt, drøftet, sunget, men ogsaa leget, danset og vendt op og ned paa hele Huset, hvad Moder tillod, naar blot alt var i rette Orden, inden man drog hver til sit. Og de store bevægede Tider, hvor kendte Mænd og Kvinder samledes derhjemme og nok ikke al Tid fandt, at de unge bare lyttede til. Studietid og Examenstid, — den første Kvinde, der tog Examen som Jurist herhjemme, blev Nanna, men derfor lige ivrig efter at være med i alt, hvad der hørte Huset og Hjemmet til. Hendes Indskud og hendes Udnyttelse af, hvad hun læste og lærte, blev netop noget værd, fordi hun ydede det som Kvinde.

Nanna havde oplevet meget og ydet meget, da hun 25

Aar gl. kom hertil som Kristensen-Randers' Hustru. Alle vi, der har kendt hendes kærlige og levende Interesse for Mennesker, hendes friske og frie Sind, hendes lyse Tro paa Højskolens Betydning, hendes styrende Evne, — alle vi véd, at her var det netop, at Nanna skulde hen. Og vi véd, at hun selv følte sig rig og lykkelig derved. Kun et lykkeligt Menneske kunde ogsaa faa Lyst og Mod og Vilje til at føre den onde og bitre Kamp, hun førte imod Døden i aarevis.

Nanna har været meget for mange, men mest for os, der hørte til hendes nærmeste Kreds.

Saa siger jeg dig da Slægtens Tak, kære Nanna. Du har virket vor Slægt til Ære og lysende Eksempel i dit Liv — og i din stolte Kækhed under Lidelser og Død. Tak for alt, du har ydet os, du gode, stærke og uforfærdede Menneskesjæl. Fælles med hverandre, men endnu mere hver for sig, ejer vi Minder om den Kærlighed og den Forstaaelse, hvormed du fulgte os. Og du vil betyde meget for os ogsaa i Fremtiden. Der er enkelte Mennesker, der ikke dør i éns Bevidsthed, men stadig er levende for én. Mennesker, man ofte er sammen med, og som man ofte taler med. En af dem er du for os.

Og saa maa jeg her have Lov at bringe vor Tak til alle dem, Nanna arbejdede sammen med i Skolen og i Huset, og som betød noget for hende og var gode og kærlige imod hende, — jeg tænker særlig paa enkelte, og Gunild vil nok tage imod den Tak.

Til Aage og Harald, der jo begge to er gamle nok til nu at føle, hvad de har mistet, vil jeg sige: hjælp hinanden at bevare Minderne om jeres Moder. Drag dem frem, tal sammen om dem, betro jer til hinanden, hjælp hinanden med at huske. Som eders Fader vil hjælpe. Eders Moder sagde en Gang, det saa mørkt ud, at hun vilde saa gerne leve, i al Fald, indtil I var gamle nok til, at I vilde blive ved at huske hende. Det véd vi, vil ske, — I har begge haft meget med jeres Moder at gøre, og I og hun har været meget for hverandre. Hun vil blive ved at leve ogsaa for jer. Havde hun faaet Lov at leve længere sammen med jer, vilde I naturligtvis have følt det stærkere og aandeligere,

hvad det vil sige at have en Moder som hun, men I staar ikke som fremmede ved eders Moders Grav. Og det har Betydning ind i Fremtiden for jer.

Og saa, kære Svoger, vor Tak til dig ved Nannas Baare. Hvor hjærtelig hengiven Nanna var dig, det har hendes Liv været Vidne om. Og hendes Glæde ved dit gode Venkab til hendes Slægt var ikke mindre end vor. Det skal være din Trøst, at du gjorde Nanna til et lykkeligt Menneske, — intet Sted i den vide, vide Verden var der saa godt som her. Hendes Hjærte hang ved dig og Børnene og den Gærning, I delte med hinanden, og begge gik op i.

Saa døde Nanna, — hos dig, kære Tyra. Dit trofaste Søstersind havde fortjent, at dit nye Hjem herovre, som Nanna var saa glad ved, ogsaa fik sin dybe Betydning for hende.

Det er trods al Sygdom og Smerte et rigt og glædefyldt Liv, Nanna har levet, og her er nok at sige Tak for. Og hun gav ikke op, før Dødsstunden kom. Hun vilde blive ved at gøre Hjemmet smukkere og lysere. Bygge videre vilde hun, — bygge videre med Dødssoten i sit Hjærte. Lad da hendes Livs Lære styrke os alle, hver i sit, men ikke mindst jer herovre paa Højskolen, til at bygge videre for at bane *Lyset* Vej, som hun vilde det.

Følgende Sang af Højskolelærer *Rasmus Laursen* blev sunget:

Mel.: Mindes vi en fuldtro Ven.

Datter af en Høvding god,
var din Sjæl og høvdingbaaren,
dansk var alt hans Hjærteblod,
dansk hos dig var Smilet, Taaren.
Mod det dyre Arveguld
var du trofast over Muld.

Kækt dit frie, stærke Sind
fulgte Tankens Straalebue,
alt det ægte tog du ind
i dit Hjærtes varme Lue —
smedded' saa et herligt Sværd,
brugeligt til hver Dags Færd.

Thi det saa du klart som faa:
 skal et Sværd i Storkamp due,
 det mod tusind Fjender smaa
 daglig i vor Haand maa lue.
 Skal vi naa de store Maal,
 maa vi lære: Tro og Taal.

Det var og din Sjæls Attraa
 Lys og Hjælp og Trøst at bringe
 til de store, til de smaa,
 til de fattige og ringe.
 Her dit varme Hjærteblod
 Vinger gav din syge Fod.

Nu udrandt dit Timeglas
 paa Guds Bud og i hans Time,
 han vil give dig en Plads,
 hvor de Paaskeklokker kime.
 Men her ved din aabne Grav:
 Tak, o Tak! for hvad du gav.

I den danske Skoles Læ
 findes nu en Mindehave,
 der er plantet mangt et Træ
 over dyrebare Grave.
 Paa Fru Nannas Grav skal staa
 tusinde Kærminder smaa.

Højskolelærer *P. Bach* talte:

Det er et ualmindelig stort og helstøbt Menneskeliv, der her ved Fru Nannas Død har fundet sin Afslutning. Hendes ukuelige Energi, hendes mægtige Arbejdsevne, hendes dristige Mod og Handlekraft vil der sikkert blive talt og skrevet meget smukt og sandt om, og med fuld Ret, og her kan vanskelig overdrives; men det, som var Drivkraften i hendes travle, mangeartede Virksomhed, var hendes rige, offervillige Kærlighed; thi hendes Hjærte var ligesaa varmt, som hendes Tanke var klar. Hun hørte ganske vist ikke til dem, der gaar omkring med Hjærtet paa Læben. Skønt hun — det véd jeg af personlig Erfaring — havde milde, kærligt trøstende Ord til sin Raadighed, hvor der var særlig Brug for dem, saa var det dog

ikke saa meget ved Ord som ved Gerninger, at Fru Nanna lagde sin Kærlighed for Dagen. Hun elskede Mennesker, og ikke mindst dem, der trænger mest.

Derfor var hun Børnenes Ven. Hun elskede Børn, forstod dem, kunde tale med dem, og de elskede hende igen og havde en ubegrænset Tillid til hende. Af samme Grund var hun de fattiges og syges Ven. Var der Nød paa Færde, var der ingen bedre at komme til end Fru Nanna. Hun var straks til Rede med gode, kloge Raad, en hjælpsom Haand, en aaben Pung. Mange er de fattige, der har fundet Hjælp og Trøst hos Fru Nanna. Den sidste Ordre, hun gav sine Piger, var: „Sørg for, at de fattige faar til Paasken, som de plejer“. Det ligner hende. Saadan var Fru Nanna.

Og hele sin store Husstand omfattede hun med Kærlighed. Den Elevflok, der samledes her Aar efter Aar, vilde hun gjerne være med til at opdrage og uddanne til gode og dygtige Mennesker. Og os Lærere og Lærerinder, Pigerne i Køkkenet, Karlen i Stalden, kort sagt os alle, som har Del i Arbejdet her, omfattede hun med kærlig Interesse. Hun vilde gjerne gøre det godt for os alle, og hun forstod det. Ingen blev glemmt, ingen overset. Hun samlede os alle i sine Stuer Gang efter Gang, og Samfølelsen iblandt os voksede derved. Hvor har vi ikke haft mange hyggelige Timer i Fru Nannas store Dagligstue. Ja, selv om hun var aldrig saa syg, naar blot hun var hjemme, mærkedes hendes stærke og kærlige Styrelse gennem det hele. Hvis det Ord nogen Steder har passet: „Kvinden er Livet i Huset“, saa var det her. Og derfor — det er jeg vis paa — siger vi alle Fru Nanna Tak, og derfor vil hun blive savnet dybt og længe.

Og saa til Slut endnu en Tak fra mig og mine for alt godt i de svundne Aar. Tak for godt Samarbejde i de 18 Aar, vi har været sammen i Ollerup. Tak for hvert kærligt Ord og Tanke, der er skænket os. Tak!

Derefter fik Lærer *Kr. Baltersen* Ordet:

Naar et Menneske skal paa en lang Rejse, samles gerne dets Slægt og Venner paa Banegaarden eller Dampskibsbroen for at sige et sidste Farvel, og om dette Menneske rejser til en god Plads, ja maaske til en bedre, end det har haft hidtil, saa er det dog i Reglen med Vemod, der tages Afsked. — Ved en saadan Afsked kommer Minderne frem, og mangen Tak for alt godt i den forløbne Tid lyder fra de tilbageblivende.

Vi er nu samlede her for at tage Afsked med vor kære Fru Nanna, og det er med Vemod, vi gør det, og jeg vil da bringe hende en hjærtelig Tak for alt, hvad hun har været for mig og mine i den Tid, vi har kendt hende; jeg er ogsaa sikker paa, at jeg maa have Lov til at bringe en Tak fra alle Beboerne her i Ollerup Sogn for al hendes Venlighed og Hjælpsomhed til enhver Tid, og jeg er sikker paa, at jeg maa have Lov til at bringe en særlig Tak til hende fra alle de fattige og smaatstillede, ja fra alle dem, der bor paa Livets Skyggeside her i Sognet; thi for dem havde Fru Nanna altid et varmt Hjærte.

Ja, saa siger vi Tak til hende for alt godt og ønsker hende „Farvel“, og vi tør haabe og tro, at hun har sikret sig en Plads paa Lysets Kyst, hinsides Dødens store Hav.

„Dagen gaar med raske Fjed“ blev sunget, hvorpaa Sognepræst *V. Clausen* bekendte Troen og bad Fadervor. Til sidst lød Verset: „Saa rejser vi til vort Fædreland“. Den store Forsamling fulgte nu Nannas Baare til Ollerup Kirke. Inden vi skiltes, sang vi:

»Klokken slaar,
Tiden gaar,
Evhigheden forestaar.

Lad os bruge den kostbare Tid,
Ijene Herren med al vor Flid,
saa skal vi nok komme hjem.«

NANNAS UDSIGT FRA »BØRGEN« TIL SIT HJEM, BØRNEHJEMMET OG KIRKEN

II.

Jordefærden var fastsat til Kl. 1 Onsdag den 22. April og fandt Sted under overordentlig stor Deltagelse fra nær og fjærn.

Sørgenhøjtideligheden indledes med Salmen: „Alt staaer i Guds Faderhaand“, og derefter talte Stedets Præst, Pastor *V. Clausen*:

Et rigt Liv er her afsluttet.

Det er udgaaet fra et ejendommeligt og indflydelsesrigt, i sjælden Grad dansk Hjem, hvor der førtes et bevæget Liv, altid rigt paa Begivenheder og Oplevelser — dør levede Fru Nanna sin Barndom og Ungdom. Og hun havde faaet Evner til og var saadan, at alle dette Hjems Storme og Kampe, Nederlag og Sejre gik ikke henover og udenom, men gennem hendes Sjæl. Derved voksede hun til Klarhed over sig selv og levede sig til et fast og bevidst Livssyn, derved voksede hun til en helstøbt Personlighed.

Dette gav sig nu Udtryk i alle Forhold i hendes Liv, ikke saa meget i en udformet Livsanskuelse, men i særlig Grad i alle de mangfoldige Livets Tilfælde, der daglig mødte hende i hendes omfattende Virkekreds. Det lagde noget klart, afgjort og sikkert over Fru Nanna; hendes Opfattelse af de foreliggende Tilfælde, hvor vanskelige de end kunde være at overskue, var hurtig, hendes Mening var snart færdig, og hendes Standpunkt vanskeligt at rokke, fordi det var grundet ikke i Teorier, men i hendes Personlighed, der var vokset ud af den Fortid, der levede i hende.

Hun vidste altid, hvad hun vilde, hun var altid sig selv, og hun troede paa sig selv.

Der var heri en særegen Styrke.

Dette gjorde, at hun var enestaaende til at ordne og lede, hvilket kom hende i høj Grad til Gode i hendes Stilling; men det gjorde maaske ogsaa, at hun ikke undgik at finde Modstand, ikke alle kunde straks bøje sig for hendes stærke og bevidste og for hende altid fuldt begrundede Vilje.

Men hvad der i endnu højere Grad forklarer, at Fru Nanna fik udrettet saa meget og tillige fik saa mange Venner, det er, at hun ved Siden af Klarheden, Selvbevidstheden og Viljen havde et varmt og kærligt Hjærte; det er denne lykkelige Forening, der gør hende til den sjældne og værdifulde Kvinde, hun var, der gør, at næsten alle bøjede sig for hende og lod hende raade, thi det mærkedes snart, at det var ikke hendes eget, men andre Menneskers Vel, hun søgte; for Mennesker bankede hendes Hjærte.

Paa sit Hjem satte hun jo især sit uudslettelige Præg; hun ledede det mønsterværdigt, saa at alt i det store Hus gik roligt og let, som af sig selv. Og hun evnede, hvor svag hun end var, at tage sig af alle, baade Husets Folk, Eleverne og Gæster, hver enkelt havde hun Tanke for, og hver enkelt mærkede det, ikke mindst de unge. Iblandt disse var hendes Gerning stor; hendes klare Blik saa, hvad der var ejendommeligt for den enkelte, og det arbejdede hun saa med for at faa det draget frem og retledet og styrket, for at de unge kunde blive retskafne, gode og dygtige; derfor vil mange Hundreder af unge, vel især unge Piger, med dyb Tak mindes Fru Nanna. — Hun fyldte forunderligt i sit Hjem, mest selvfølgelig for Mand og Børn; det var ikke alene for Børnene, hun var Raadgiver, ogsaa for hendes Mand: „Hvad siger Nanna?“ det Spørgsmaal har mange af os hørt mange Gange. Ja, Savnet bliver dybt; men saa er der baade for Mand, Børn og Sødskende Trøst i at tænke paa, at saa mange deler eders Sorg, der er næppe nogen her i denne store Skare, som ikke har sit at sige Fru Nanna personlig Tak for. Ikke mindst Børn og unge, gamle og fattige. De var hendes uskrømte Venner.

Et af de sidste større Arbejder, hun udførte, medens hun endnu var nogenlunde Herre over sin Sygdom, var for

Børnehjemmet her i Ollerup efter dets Brand, og som en af dem, der havde Lejlighed til paa nært Hold at følge dette Arbejde, kan jeg sige, at ligesom hendes Omtanke og Omhu strakte sig fra Helheden til de mindste Enkeltheder, saaledes var hendes Iver utrættelig; med stor Kraft og Kærlighed tog hun sig af Børnenes og Børnehjemmets Sag, og det kan væsentlig takke hende for, at det blev bygget og i alle Henseender indrettet og udstyret saa godt, som det blev.

Faa har udrettet saa meget godt som hun, stærk i sin Skrøbelighed Hun var et Virkelighedens Menneske, det vil sige: Hun var af Sandhed; og hun var et levende Menneske, hun elskede Livet, hun hørte Livet til. — Dette ledte hende hen til Livskilden, til Gud i Jesu Navn. Hun bar ikke sin Tro og sit Liv i Gud stærkt til Skue, men det var det dybeste i hende, den dybeste Grundvold for hendes Liv. Og dette er for hendes Nærmeste det bedste at minde hos hende, thi det peger tillige fremad, det er et Minde, der gaar Haand i Haand med Haabet, bygget paa Guds Ord, om nyt Liv i Guds Rige. Gud give eder at hente Trøst og Mod der.

Men Gud ske Tak for hendes Liv, der nu er udrundet.
Velsignet være hendes Minde.

Følgende Sang af *Peder R. Møller* blev sunget:

Han, som Gravens Dyb har bundet,
Mørkets Rædsler overvundet,
som i Glans af Morgenrøden
sejred' evig over Døden,
han er Livets lyse Helt.

Hvor han gik, vi trygt tør træde,
er vi nok saa mørkerædde;
med vor Haand i hans vi stige
skal fra Grav til Himmerige,
thi han Døden overvandt.

Jesus Kristus, du oplader
Døren til vor Gud og Fader;
hvad til Jord igen skal blive,
vækker du paa ny til Live
i det store Paaskegry.

Stedets tidligere Sognepræst, Pastor *H. P. Pontoppidan*, Spjellerup:

Det Liv, som her er afsluttet, var et i mange Maader stort anlagt Liv. Det var det i Kraft af de rige Evner, Fru Nanna Kristensen-Randers ejede. Og det var det i Kraft af Slægtsarven, hun havde faaet: Nordvesttjydens kraftige Ejenommelighed, trohjærtet af Væsen, men med „Sind“ i sig, og saa den sydøsttyske Storbondeslægt, den, der bor i de brede Gaarde med store Stuer, hvor der øvedes storslaaet Gæstfrihed ved rigt dækkede Borde. Og det var det endelig i Kraft af de Forhold, hvorunder hun levede sin Barn-dom og Ungdom — i et Hjem, hvor Sindene var optagne af store Tanker, og hvor man mærkede Bulderet af Tidens stærkeste Kamp. I sin bedste Ungdomstid levede hun i et nært og fortroligt Forhold til sin Fader, Politikeren *Christen Berg*. Politikens Genius har kysset hendes unge Pande. Det er et køligt Kys, der vier og maner til klog og klar Handling, og der er et og andet i Sjælen, som gyser lidt under det og bliver hæmmet i sin Udvikling. Men hun har saaledes faaet de Anlæg udviklede, der gjorde hende i mange Maader skikket til Deltagelse i det offentlige Liv, og hun har utvivlsomt følt sig stærkt draget derud, hvor Mænd kæmper med hverandre, og hvor der lides saa hjærteløse Nederlag og vindes saa dyrekøbte Sejre. Hun kom ogsaa til at høre det offentlige Liv til i mange Maader, saa hun er bleven en af de mest kendte danske Kvinder, og hun har Livet igennem bevaret sin levende Interesse for det. Som god dansk Kvinde laa det danske Folks Sag hende varmt paa Hjærte.

Men sin egentlige Livsvirksomhed fik hun dog ikke i det offentlige Liv. Under langt lykkeligere Forhold kom hun til at bruge sine rige Evner, da hendes Skæbne blev knyttet til Højskoleforstander Kristensen-Randers og hans store Skole. Her fandt hun et Virkefelt, der svarede til hendes Evner og store Virketrang, og hvor hun kunde virkeliggøre sin Ungdoms Tanker og Drømme. Og hun, der udfyldte sin Mand saa godt, gav sit rige Bidrag til

Ollerup Højskoles Ejendommelighed. Her skabte hun Rammerne for den Virksomhed, der skulde øves. Naar man ser Ollerup Højskole, som den ligger deroppe højt paa Banken med sine store, brede Bygninger, da mærker man, at det er hendes Aand, der har sat sit Stempel paa det hele; det er kendeligt, at her har den historisk-poetiske grundtvigske Skole sluttet Pagt med en klog, klar og virkelighedsnær Aand, der vilde skabe de bedst mulige Betingelser for Gerningen, og som gav sit rige Bidrag til denne selv. Her som overalt mærkede man, hvad hun var kommen af, og at den Indvielse til Livet, hun i sin Ungdom havde faaet, var gaaet i Blodet paa hende.

Her skal ikke opregnes alt det meget, der kunde være at sige om den Virksomhed, denne kraftige, dygtige, raad-snare Kvinde øvede, ledet af en klog og klar Tanke og et roligt, varmt Hjærte. At maale Omfanget af hendes Virkefelt er ikke gjort i en Skynding, og det er jo ogsaa velkendt. Den, der vil prøve at fortsætte hendes Gerning til alle Sider, skal faa at føle, at det kan slide baade paa Hoved og Hjærte. Kun ét vil jeg nævne: hendes store Omsorgsfuldhed. Hun havde en vidunderlig Evne til at tænke paa alt. Hun glemte ingen og intet. Selv da Sygdom havde nedbrudt hendes Kraft, opgav hun intet Øjeblik Omsorgen for, at alt i det store Hus var ordnet saaledes, at Livet kunde gaa sin Gang til daglig som til de store festlige Lejligheder. — Det var hende om at gøre, at alt og alle skulde indordne sig og passes sammen, at der kunde komme noget helt og samlet ud af de mange Kræfter, der her arbejdede sammen. Hun krævede her meget, og det kan jo være, at det undertiden følte som lidt af et Indgreb fra hendes Side, naar hun stillede sine Krav. Men dette skete aldrig af nogen Trang til at øve Tyranni; hun krævede kun af andre, hvad hun krævede af sig selv for Gerningens, for Sagens Skyld. Hvor mange skal leve og virke sammen, maa det personlige tidt føje og bøje sig af Hensyn til det hele. Men hun krænkede aldrig det, som under alle Forhold er den enkelte Personligheds hellige Ret. Hun kunde i Forstaaelse glæde sig over Ejendommeligheder og Forskelligheder indenfor Kredsen.

Det gaar gjerne saaledes med os alle, at, mens der er det, som falder os saa let, at vi knap behøver at lære det, er der andet, som vi skal indøves i, og som vi tidt først faar rigtig fat paa gennem en lang og haard Skole. Og Fru Nanna havde det vel ligesaa. I sin store og mangeartede Virksomhed færdedes hun med stor Sikkerhed og overlegen Klarhed, men der var Omraader, hvor hun langt fra følte sig som Mesteren; her var der saa meget, hun skulde have lært. Og den Gud, for hvem det er om at gøre, at vi ikke bare opslides som nyttigt Værktøj i Udviklingens Tjeneste, men for hvem den enkelte Sjæl og dens Frelse er alt, han tog da ogsaa hende i Skole. Det kan se ud som noget af en Tragedie, at hendes rige Kræfter saa tidlig og stærkt blev taget i Brug til at bære Sygdom og Lidelse. Men vi er tidt som de ukyndige Gartnere, der krymper os, naar vi ser Gud øve sin Kunst, idet han stærkt beskærer frugtbare Grene, for at ogsaa andre Grene skal komme til at bære Frugt. Hun, det virkelystne Menneske, har vel heller ikke haft saa let ved at faa fat derpaa. Men det hører til det fineste og kønneste i hendes Liv at se, hvordan hun kunde efterhaanden sætte sig stille og som et Barn paa Skammel og lytte til, hvad Livets store Læremester havde at sige til hende. Hun var et Menighedsbarn, netop Barn, der gjerne lod sig tage ved Haand og lede. Jeg mindes nogle Gange, da jeg sad hos hende inde i hendes Kammer under hendes store Svaghedstider, hvorledes hun, der jo ellers ikke var meget aabenhjærtig med Hensyn til sit inderste Liv, lod mig se lidt ind i Sjælens Dyb, og jeg saa dør et Kildevæld, om hvilket det grønnedes — et Vidnesbyrd om, at det ikke blot var den store, rige Virksomhed om hende, der groede, men i hendes eget Hjærte var der Vaar. Aldrig har jeg hørt hende være bitter eller klage over sine Lidelser — og ingen uden de to trofaste Kvinder, der ved Dag og Nat var om hende, véd, hvad hun har lidt — hun bar alt som en Helt. Hun bøjede sin stolte Sjæl lydigt og ydmygt under alt det, der blev lagt paa hende. I disse Dage, da mine Tanker har beskæftiget sig saa meget med hende, er der en Salme, som uvilkaarlig har meldt sig hos mig

atter og atter, og det er Brorsons dejlige og fine: „Den yndigste Rose er funden“. Og jeg hører nu, at det var en af hendes Yndlingssalmer. Mit dybeste og bedste Minde om hende bliver da ikke alt det meget og herlige, denne højt begavede Kvinde fik udrettet, men dette paany at have været Vidne til, at „den yndigste Rose“ begyndte at blomstre i en Menneskesjæl. Naar kun et Menneske blev vundet — hvad betyder det da, at en stor Kraft gik tabt. Mens den store Gerning omkring hende blomstrede og trivedes, og mens hendes Legeme bøjedes mod Støvet under Sygdommens haarde Tryk, grønnedes det mer og mer i hendes Sjæl. Paaskeklokkerne har ringet over hendes Dødsleje, og vi kan af et fuldt Hjærte synge Paaske-salmerne over hendes Grav. Rige er Minderne, men rigest Haabet.

Salmen: „Den yndigste Rose er funden“.

Skolens tidligere Lærer, Valgmenighedspræst *L. J. Laursen*, Vejstrup:

Der er faa Sogne i Danmark, hvor Øjne ikke er bleven fyldt med Taarer ved Budskabet: Fru Nanna Kristensen-Randers, f. Berg, er død! Thi hun var elsket af saa stor en Del af det danske Folk. Hun var jo C. Bergs Datter og lignede sin Fader meget. Men i Tusinder af danske Hjem fik hendes Navn sin egen gode Klang ved Siden af Bergs, da hun valgte at ofre sine rige Kræfter i den folkelige Livsoplysnings Tjeneste, og det sammen med en Mand, som allerede da havde vundet sig et godt Navn i vide Kredse.

Fru Nanna Kristensen-Randers var en af vort Folks betydeligste Kvinder. Hun havde en klar Tanke. Hvor kunde hun hurtig sætte sig ind i en Sag og se til Bunds i den! Derfor var hun god at søge Raad hos. Mange har da ogsaa hentet gode Raad hos hende. Hvor skal jeg nu hente Raad — vil en og anden i Stilhed spørge.

Men med den klare Tanke var forenet et varmt Hjærte. Hun gik ikke med det paa Læberne, men viste det i Livet. Vi, som til daglig har set hende færdes i Hjemmet som

Hustru, Moder og Husfrue, har skønne Minder derom. Hun havde en Hjemkærlighed, som kun et varmt Hjærte kan føle. Aldrig glemmer jeg, hvorledes hun en stille Eftermiddag eller Aften, naar der ingen fremmede var, kunde gaa Arm i Arm med sin Mand fra Stue til Stue, frem og tilbage, smilende lykkelig til sin Husbond, nydende Hjemmets Fred og Hygge. Da var min gamle Ven Kristensen-Randers lidt mere rank end nu, og Fru Nanna var en blomstrende Kvinde. Det var en from, stærk dansk Kvinde, som der gik med sin Husbond — maalbevidst, kæk og dog barnlig glad. Hvor var det smukt! Vi, som har set det, glemmer det aldrig

Og som hun elskede sit eget Hjem, elskede hun sit lyse Barndomshjem. Hun talte gerne om det; men jeg hørte hende tale mest inderlig om det, da vi for godt en Maaned Tid siden sidst talte sammen. Vi talte da om mange Ting. Men stadig kom hendes Tanker tilbage til Barndomshjemmet. Det er vel ogsaa saadan, at de, der har haft et lyst Faderhjem heneden, de gribes stærkt af Mindet om det, naar de staar foran Døren til det heroven, saa Faderhjemmet paa Jorden og det i Himlen paa en Vis smelter sammen og gør det lyst for Sjælen i den Stund, da ellers alt indhyles i Mørke.

Hun omfattede sine to Børn, Aage og Harald, med en stærk Moderkærlighed, der hverken var blødsøden eller forfængelig. Skønt hendes Arbejde var saa stærkt og omfattende, glemte hun aldrig sine Børn.

Det var i det hele ejendommeligt for den Kvinde, at hun aldrig glemte noget — *og glemte ingen*. Naar jeg tænker paa Guds Storhed, maa jeg tænke paa hans Kærlighed. Men den bliver mig mest levende og virkelig, naar jeg mindes om, at han tænker paa hver eneste af os smaa henede — tænker ogsaa paa mig, selv naar jeg maaske ikke tænker paa ham. Han glemmer ingen — ikke engang den allermindste. Det er evig stort! I Fru Nannas Hjærte var der en Gnist af denne himmelske Kærlighed, som ingen glemmer. De mange Piger, som har tjent Fru Kristensen-Randers, og vi, der har tjent som Lærere eller Lærerinder

eller i anden Stilling paa Ollerup Højskole, vil altid mindes Fru Nanna som den gode, betænksomme Husfrue, der aldrig glemte nogen. Hun var utrættelig i at finde paa et og andet at glæde os med. Efter en streng Dag ventede der altid en lille glædelig Overraskelse. Arbejdet paa Ollerup Højskole vil vi, som har virket der, altid mindes som en Fest. Og som hun tænkte paa os Medhjælpere, tænkte hun paa alle, ogsaa paa Eleverne, især paa de syge. Hun kunde selv være meget syg i Uger. Men hun glemte ikke andre over sig selv. Saaledes var hun til det sidste. Der er vist ikke mange Sygelejer i Verden, hvorfra der er bleven tænkt paa saa mange Mennesker — i alle Stillinger — som fra Fru Nannas.

Der er med Rette sagt, at Fru Nanna Kristensen-Randers havde en stærk Vilje. Men Viljeslivets Betydning beror ikke blot paa det formelle, den Kraft, hvormed der villes, men lige saa godt paa det reale, paa Viljeslivets Indhold, paa, *hvad man vil*. I begge Henseender var Fru Nannas Viljesliv rigt. Hun vilde noget bestemt. *Hun vilde være noget for Mennesker, vilde hjælpe dem*.

Det var den dybe Drivkraft i hendes Liv. Her ud fra forstaar jeg hende bedst. Aldrig var hun mere sig selv, end naar hun var optaget af at hjælpe Mennesker og gøre det godt for dem. Hun kunde ikke nøjes med Arbejdets Glæde, hvad mange jo kan. Nej, hun maatte se levende Mennesker blive hjulpne. Dreven af den Trang gik hun med alle sine Evner op i, hvad der laa for. Hun kunde pleje syge, som var Sygeplejegerningen hendes eneste. Hun kunde anrette til Fest for Elever eller Kursusdeltagere paa Skolen, som var hun kun Madmoder. Skulde én have et juridisk Spørgsmaal klaret, gik hun op i den Sag, som var hun kun Jurist. Og hun kunde sidde og raade en fattig Pige m. H. til hendes Udstyr, som kunde hun været hendes Moder.

Den dybe, stærke Vilje til at hjælpe Mennesker var Drivkraften i alt hendes Arbejde for folkelig Livsoplysning. Hun vilde hjælpe dem til at blive selvstændige. Hun vilde hjælpe de unge Kvinder til at føle sig som Medlemmer af

Samfundet. Derfor oplyste hun dem om, hvad der var deres Ret. De fik at forstaa, at den var for begrænset, og at der maatte kæmpes for en større Ret. Men hun talte ogsaa alvorlig til dem om deres Pligter som Medlemmer af Samfundet, hvad enten de tjente eller havde eget Bo. Og hun kunde tale om Pligten, saa det gjorde Indtryk. For hun var selv tro imod sine Pligter.

I nøje Forbindelse hermed stod hendes politiske Livs-syn. Hun var nemlig en Politiker af første Rang. Men Politik var ikke for hende Rænkevæsen eller Magtstræb. Politik var for hende noget stort og helligt, just fordi den skulde tjene til Menneskers Velfærd — materielt og aandeligt. Hendes stærke politiske Interesse var baaren af Trangen til at hjælpe Mennesker. Ogsaa naar hun talte Politik, mærkede man hendes klare Tanke og varme Hjærte. — —

Fru Nanna Kristensen-Randers sov stille hen i den stille Uge. Det minder os om hendes stille Kristelighed, der ikke lagdes for Dagen i mange Ord, men derfor ikke var mindre stærk. Det kendtes, at hun var af vestjysk Æt. Hun holdt ikke kristelige Foredrag paa Skolen. Det overlod hun til sin Mand. Der var den Side af Arbejdet ogsaa i gode Hænder. Men vilde nogen sætte Kristendom til Side, da tav hun ikke. Ved et Højskolelæremøde for nogle Aar siden tog hun saaledes kraftig til Orde mod nogle Udtalelser om, at paa Højskolen skulde man ikke tale Kristendom til de unge. Hun holdt paa, at ogsaa i kristelig Henseende skulde man paa Højskolen hjælpe de unge. De kom ofte med Spørgsmaal, som de trængte til at faa besvaret. Og de var ilde stedte i Livets Kamp, om de i Stedet for at blive styrket i deres Barnetro endog blev ledet bort fra den. Hun har da ogsaa selv i Stilhed hjulpet adskillige i deres Trossag.

Nu er Fru Nanna gaaet bort. Og hun savnes af mange mellem de danske Strande. Men jeg tror, at hvem der er i den levende Guds Haand, dør aldrig. Derfor er jeg ogsaa vis paa, at der, hvor hun nu er, tænker hun fremdeles paa os — som vi tænker paa hende og mindes hende med Tak

til Gud. Den Gud, som over Danmark vaager, vaager ogsaa over Fru Nannas Sjæl.

Han glæde hende i Himmerig!

Salmen: „Til Himlene rækker din Miskundhed, Gud“.

Tidligere Lærer ved Skolen, Sognepræst *M. Mouridsen*, S. Omme:

Jeg bor ovre paa den jyske Hede. Jeg er kommen til Stede her, fordi jeg gjerne vil lægge en lille Hedeblostm paa den kære Fru Nannas Kiste. Først vil jeg minde om Welhavens Ord: Kan du gennem din Strid og din Daad redde det barnlige Sind til det sidste, da har du Regnbuen over din Graad, da har du Glorien over din Kiste. Det er saa kønt, saa godt og saa sandt. De siger os, hvad der er det væsentligste af alt for os, det er under Livets Strid at kunne bevare det barnlige, tillidsfulde Sind, thi dertil er knyttet disse dejlige Forjættelser: Regnbuen over Graaden, Glorien over Kisten. Ethvert Menneske har i Vuggegave faaet noget af det Sind, men der er sagt, at de fleste forliser det paa Livsvejen. Jeg véd ikke, om det er sandt, men det er vistnok Tilfældet, at det gaar saadan for nogle Mennesker, at de ikke redder Barnesindet frelst uden om alle Skærene, men forliser det paa et af disse; men hvor det sættes til under Livets Stræb, under Kampen for Tilværelsen og Optagetheden af Tidens Spørgsmaal, hvælver sig ingen Regnbue over Graaden og ingen Glorie over Kisten. Alle de, som nu er samlede om Fru Nannas Kiste, véd noget om, at hun kom til at stifte Bekendtskab med Striden; vi, der kendte hende og holdt af hende, tror, at det under Striden klarede sig for hende, at Vuggegaven, den gode Gud havde skænket hende, var en kostelig Perle, som det var værd at kæmpe for at beholde, og vi tror ogsaa, at det lykkedes for hende, at hun gennem sin Strid og sin Daad reddede det barnlige Sind til det sidste. Hvor det lykkes for et Menneske, der er Regnbuen over Graaden. Det er ikke saadan, at alle Vanskeligheder er overvundne

for det Menneske, der har bevaret det rette Sind, det kan komme til baade at sidde under Sørgepilen og vandre i Taaredalen, men der hvælver sig dog altid en Regnbue over Sorgen og Graaden, og Regnbuen har den fromme Salmist givet Navn i denne Bøn til Naadens Herre: Lad selv midt i Taarernes Dale dit Herligheds Haab os husvale. Regnbuen er Herligheds Haab, Haabet om, at den Gud, der er Barmhjærtighedens og Kærlighedens Gud, engang vil aftørre alle Taarer og slukke alle Sorger. Under sin Strid, under sin Graad har Fru Nanna nok kunnet se denne Regnbue. Og hvor Regnbuen er over Graaden, der kommer ogsaa en Glorie om Kisten. Der er sunget og sagt saa meget godt om Fru Nanna. Til det meget, som er sagt, vil jeg kun føje lidt. Jeg har været Lærer paa Ollerup Højskole. Det var Fru Nannas Ønske, at vi skulde have det godt og hjemligt, og vi følte os som hjemme inden for hendes Døre, her var hyggeligt og her var frit. Undertiden er der hos Mennesker noget troløst og ustadigt, noget af det, der udtrykkes i dette Ord: Ude af Øje, ude af Sind, eller i dette: Naar Døren er lukket, og Lyset slukket, glemt er da den, der ude er lukket. Jeg kom bort fra Ollerup, men jeg har mærket, at ude af Fru Nannas Øje var ikke ude af hendes Sind, selv om jeg ogsaa var kommen saa langt bort som ud paa Jyllands Hede. Derfor, for Hjemmet, jeg fandt paa Ollerup Højskole, og for hendes trofaste Sind vil jeg gjerne lægge Hedeblomsten paa hendes Kiste, og Hedeblomsten er mit Hjertes inderlige Tak; men en Hedeblomst er ingen Glorie, og det er heller ikke alt det meget gode og sande, der er sagt om hende, men Glorien om Kisten er Guds Naade. Det er vor Tro og vort Haab, at den kære Fru Nanna reddede det bedste, det barnlige Sind, hun fik Regnbuen over sin Graad, og at Glorien, Guds Naade, nu vinder sig om hendes Kiste, saa vi tør sige: Død, hvor er din Brod, Helvede, hvor er din Sejr. Gud være lovet, som giver Sejr ved vor Herre Jesus Kristus.

Vore Tanker er ikke blot hos Fru Nanna, men ogsaa hos vor gode Ven Kristensen-Randers og hans Børn. De har mistet meget, Børnene har mistet deres Moder, og han

har mistet sit Hjems Pryd og sin bedste Hjælper, og derfor gaar deres Veje i denne Tid gennem Taaredalen. Alle vi, der kan bede en Bøn, vil bede om, at Regnbuen maa hvælve sig over eders Graad, at selv midt i Taarernes Dale, Guds Herligheds Haab maa jer husvare, alle giver vi jo vor kærligste Deltagelse og ønsker jer Glæde i eders Sorg. Amen!

Salmen: „Som Dug paa slagne Enge“.

Derefter blev Kisten baaren ud af Kirken. Pastor Clausen forrettede Jordpaakastelsen. Ved Graven takkede jeg i følgende Ord: Tak, rigtig hjærtelig Tak fra mig og mine Sønner for al den Deltagelse, der er vist os i disse Dage, og som har gjort os det lettere at bære Sorgen. Der er siden Nannas Bortgang skrevet meget om hende, og det har altsammen været saa hensynsfuldt og forstaaende, at det kun har kunnet glæde os. Hun var rummelig i sin Opfattelse af Menneskelighed, Danskhed og Kristendom. Det har gjort mig godt at se, at den samme Rummelighed præger Udtalelserne om hende, hvad enten de stammer fra den ene eller den anden Lejr.

Kære Nanna! Døden kan ikke udslette dit Liv; du vil leve iblandt os i mange Aar og fremdeles virke ved Olle-
rup Højskole. Al god Gave kommer fra Lysenes Fader. Du var Guds gode Gave til denne Skole. Tak for de lyse 18 Aar, du virkede her. Hvil nu her til Opstandelsens Dag; da skal vi atter mødes.

Til sidst lød Salmen: „Krist stod op af Døde“.

III.

Efter Jordfæstelsen samledes en Del af Følget til et Fællesmaaltid paa Højskolen. Ved Bordet blev der holdt flere Taler. Efter Talernes Opskrift meddeles følgende:

Højskoleforstander *Jacob Appel*:

Jeg vil gjerne have Lov til at bringe Nanna en Tak som den gode Medarbejder, hun var i den danske Folkehøjskole. Naar jeg skal betegne hendes særlige Stilling i vor Kreds, vil jeg sige, at hun var et sundt og levende Mellemed mellem de ældre Arbejdere i den folkelige Højskoles Tjeneste og os yngre, som hun stod lige med i Alder. Vi, der véd, hvad Sammenhæng og Livsforbindelse har at betyde, forstaar ogsaa, hvad et saadant Mellemed har at sige.

Nanna vidste godt, at paa aandeligt Omraade kan man ikke *give* eller *tage* Arv, som det kan ske med legemlige Ting, eller som det kan ske paa Erkendelsens Omraade, paa videnskabeligt Omraade. Fa'r og Mo'r kan efterlade deres Børn timeligt Gods, og den Arv kan tagcs af Børnene. Et Slægtled kan efterlade sig Værdier, vunden ved Forskning og klarede ved forsvarlig Tænkning, og denne Arv kan tages i Besiddelse af den kommende Slægt. — Men gælder det de aandelige Værdier og Kræfter, der kan fremme Personlighedens inderste Vækst og give det afgørende Livsindhold, da kan saadant ikke paa den Maade gives i Arv. Her maa den enkelte selv kæmpe for at komme til at eje, her maa Selvoplevelsen til.

Dette vidste Nanna, som tænkte saa klart og saa ædrueligt, bedre end de fleste. Men hun havde alligevel et varmt

og indtrængende Ord at føre om, at vi yngre, der er komne i Folkehøjskolens Tjeneste, havde gode Kaar, fordi de Mænd og Kvinder, som har brudt Banen for os og baaret Gerningen frem til denne Dag, har som gamle og graa kunnet „staa i Haabets Port og synge deres Ungdoms Sange“. Hvor en Livsgerning fuldendes paa den Vis, der er Velsignelse at hente ogsaa for os, der som det andet Slægtled gaar ind i Arbejdet, bare vi er tro og som de gamle hver Morgen kan hente Kraft og Mod hos alle gode Gavers Giver, selv om vi om Aftenen var gaaede ydmygede til Ro, fordi vi magtede saa lidet.

Nanna var god at gæste for os, hendes Venner og Medarbejdere, thi hun havde et lyst Haab og en fast Tro til Folkehøjskolens Gerning og Berettigelse. Kunde det ske, at en af Vennerne lod Ord falde om, at -vi unge kommer dog *efter* de første, at vi er Epigoner, eller om, at Aandens Fugl bygger kun Rede et Sted en Menneskealder, saa breder den sine Vinger og flyver andetsteds hen, ja saa havde Nanna vel en dyb Forstaaelse af det vemodige i Livets Bølgegang, men hun havde altid — selv i hendes Svaghedsaar — et Ord at sige om, at der er en Livets Strøm, som gaar gennem alle Tider, og som ustanseligt gaar frem mod det Evigheds Maal, som det er alle levende Menneskers Haab en Gang at naa, og denne Strøms bevægende Kraft kan hjælpe os saavel som den foregaaende Slægt i vor Gerning.

Derfor: Ære være hendes Minde iblandt os!

Til hendes Mand og Børn véd jeg intet bedre at sige end det Trøsteord, der kan have en liflig Klang, selv hvor Sorg og Savn er tilhuse: Gud tager aldrig sine Gaver tilbage, hvad han gav os, det har vi umisteligt.

Højskoleforstander *Emil Dam*:

En forlængst afdød Præst (Fenger) sagde paa sine gamle Dage: af alle danske Ord, som jeg kender, er der intet, som har en saa herlig Klang i mine Øren, som Ordet Trofasthed. Dette Udtryk er sprunget ud af den gamle Præstemands Erfaring: at kun hvor han i Forhold til Mennesker,

Arbejde og Idéer havde været trofast, kun der havde han følt Glæde og Velsignelse ved Livet.

Naar jeg skal udtrykke min Taknemlighed for, hvad Fru Nanna har været for os, saa kredser mine Tanker om Ordet Trofasthed. Hvor var hun trofast mod sine Venner. Selv om der gik Aar hen mellem Møderne, saa var hun den samme, naar vi mødtes igen; man mærkede, hvordan hun i Mellemtiden havde fulgt éns Færd og derfor havde Raad, Trøst eller Opmuntring paa rede Haand, overfor hvad man havde oplevet.

Trofastheden var en Arv fra hendes Barndomshjem. Min Hustru, der har færdedes mere i C. Bergs Hjem end jeg, har ofte sagt: Bergs hører til de mest trofaste Mennesker, som jeg har mødt i Livet. Men denne herlige Arv havde Fru Nanna ikke blot bevaret, men plejet og udviklet, saa alle, hun kom i Forhold til, fik Gavn og Glæde deraf. Og hendes Trofasthed var ikke mindre mod de Opgaver, som hun følte Trang til at arbejde for. Der er talt om hendes Energi og Virkelyst; det var netop hendes Trofasthed, der stadigt satte de gode Ævner og Kræfter i Virksomhed. — Højskolearbejdet havde hun faaet kært allerede som Barn, dels fra Hjemmet og dels fra Besøg paa Højskoler. Da hun havde taget sin juridiske Eksamen, kom Tanken op hos hende om at anvende sine Kundskaber overfor Højskoleungdommen. Hun skrev til os: det er en Skam, saa lidt de unge Piger véd om deres retslige Stilling i Samfundet; jeg kunde have Lyst til at oplyse dem derom; men jeg véd ikke, om jeg duer dertil. Vi opmuntrede hende til at forsøge, og hun tog frejdig fat med Foredrag paa flere Højskoler. Jeg véd, at hendes Foredrag vandt stor Paa-skønnelse hos mange Højskoleelever.

Danmarks Ungdom har mistet en trofast Ven i Fru Nanna. Ved et af de sidste Højskolelærermøder blev der for-handlet om Udviklingslæren, som man mente maatte klarlægges for de unge paa Højskolen. Mod Slutningen af For-handlingen fik Fru Nanna Ordet og sagde: Men har I tænkt paa, at den Sag vil bringe Vaklen og Forstyrrelse ind i det Grundlag, som de unge har Fodfæste paa og bæres af, og

det ny er dunkelt og uklart endnu. — Det var efter Kolds Tankegang: man har ikke Ret til at tage noget fra Mennesker, uden at man vil give dem noget bedre i Stedet.

Da de danske Landbrugs- og Højskolelærere dannede deres Forening, kom Fru Nanna ind i Styrelsen, og jeg har paa nært Hold været Vidne til, hvor trofast og offervilligt hun tog Arbejdet op for at skaffe bedre Kaar og Samarbejde for Foreningens Medlemmer.

Jeg vil paa de danske Højskolelæreres Vegne bringe en Tak for, at Fru Nanna har levet og virket til Ære og Velsigelse for Højskolesagen, ikke blot paa Ollerup Højskole, men ud over Landet. Ved sin Ævne til at ordne og styre og ved sin moderlige Omtanke og Omhu for alle, som var under hendes Tag, er hun bleven et Mønster for en god Højskolemoder.

„Hvad Mennesket saar, skal det høste“. Fru Nanna saæde Trofasthed ud i alle sine Livsforhold, — lad os være trofaste mod det lyse og gode Minde, som hun har efterladt iblandt os.

Højskolelærer *P. Bak* oplæste en Hilsen og Tak fra Friskoleforeningens Formand, *L. Rasmussen* i Ringe.

Højskoleforstander *Thomas Bredsdorff*:

Ogsaa min Hustru og jeg har Grund til at være den kære Fru Nanna dybt taknemlige. Det er kun kort Tid siden, vi begyndte selv ovre ved Roskilde. Og naar vi ser tilbage paa det, vi nu har sat i Værk, saa føler vi det, som om Fru Nanna har været med til at lægge en af Grundstenene til denne Højskole. Min Hustru har fra hendes Haand Breve, der i smaat som stort giver os kyndige og kærlige Raad. Hun er saa omhyggelig for, at vi skal faa det hele begyndt saaledes, at det ogsaa kan føres igennem — som om det var hendes eget Arbejde, det gjaldt. Jo, hun har været med, hun er medskyldig, om der her er begyndt nogenlunde godt og solidt. Men jeg vil føje til: Ogsaa for mig personlig har hun betydet saa meget. Hvad

der kom ind i den danske Højskole, da hun tilførte den det „Bergske“, det er ogsaa kommet mig til gode. Hun havde Sans for Virkeligheden som faa. Og hun syntes maaske nu og da, at jeg kunde trænge til at høre et Raad fra en god Ven, som aldrig kom højere op eller længere ned, end der var solidt Fodfæste. Jeg regnede hendes gode „Formaninger“ med til den Opdragelse, jeg ikke har kunnet undvære. Og jeg siger min gamle Ven Kristensen-Randers Tak, fordi han, ved at bringe mig i Forbindelse med sin Højskole, ogsaa blev den, der bragte mig det venlige og udbytterige Forhold til hans sjældne Hustru.

Gaardejer *Jens Laurids Jensen*, Staagerup, mindede som gammel Elev om Fru Nannas Evne til at gøre Sammenkomsterne paa Højskolen til virkelige Fester.

Pastor *Olaf Bertelsen*, København:

Jeg har i de senere Aar været til flere Begravelser i min Slægt. Det er særlig de ældre, som er gaaet bort. Der er noget vemodigt for en ung Mand i at være med til dette; det er ikke blot Adskillelsen og Savnet, som bevirker det, men ogsaa det, at man saa ofte synes at mærke, at Ævnerne til at tage Arven op er saa ringe.

Nanna, som nu er død, hørte jo efter sin Alder til den yngre Slægt, og dog har hun efterladt sig en Arv af gode Minder lige saa rig som de ældres. Nu er det jo ikke mig, som er nærmest til at tage denne Arv op; der er andre, som er nærmere dertil — jeg tænker her især paa hendes to Sønner; og Gud give dem Kraft og Lykke dertil.

Men der er noget af den Arv, som Nanna har efterladt, som har Bud til flere, og der er blandt andet noget, som jeg synes, Nanna har efterladt som Arv til denne Højskole, i hvis Foredragssal vi her er samlede, og det vilde jeg gjerne have Lov til at vise hen til. Jeg kan gøre det ud fra en personlig Oplevelse. Da jeg for 4 Aar siden blev teologisk Kandidat, duede jeg ikke til meget. Præst havde jeg ikke Lyst til at være og havde egentlig ikke Lyst til

nogenting. Da kom Nanna til mig og sagde, at der var Brug for en teologisk Kandidat paa Ollerup Højskole, om jeg ikke vilde komme derover. Jeg havde mange Betæneligheder, det har jeg nemlig altid. — Men Nanna blev ved: „Prøv du kun, det gaar nok“. Og naar hun sagde saadan noget, var der et eget Glimt i hendes Øje, noget paa én Gang lunt og mildt og dog æggende og ansporende — hun havde en sjælden Ævne til at finde Guldet frem i en Menneskesjæl; til at vække Viljen, til at hjælpe Mennesker over et dødt Punkt.

Saa fik hun da ogsaa mig afsted og fik sin Mand til at antage sig denne Fætter. Der kan maaske nok være meget at sige paa mit Arbejde og hele Færd her, men det tør jeg trøstigt sige, at næst efter mine Barndomsaar staar disse Aar her paa Ollerup Højskole for mig som de lykkeligste, jeg har levet. Derfor siger jeg da ogsaa først og fremmest hende, som nu ikke mere er iblandt os, Tak, fordi hun brugte denne Ævne overfor mig, fordi hun var saa meget for mig paa et vanskeligt Tidspunkt af mit Liv; men saa vil jeg ogsaa ønske, at denne Ævne, — Ævnen til at finde Guldet i en Menneskesjæl, til at hjælpe et Menneske over det døde Punkt, til at vække Viljen; den, som vel er den bærende Kraft i Højskolens Arbejde overfor de unge, om det skal du noget — at denne Ævne maa blive her som en Arv fra Nanna. Jeg véd, at du Forstander! ejer denne Ævne i rigt Maal — men jeg vil ønske for dig og for denne Skole, som jeg er kommet til at holde saa meget af, at Mindet om din Hustru altid maa holde den frisk i din Sjæl, og at den maa gaa videre i Arv og altid findes paa dette Sted.

Statskonsulent Axel Appel:

Der er fra flere Sider — ikke mindst fra Højskolens — talt om, hvad vi har mistet ved Fru Nannas Død, og der er talt derom med fuld Føje. Men jeg vilde gerne ved denne Lejlighed have Lov til at minde om, at der er en Kreds, i hvilken Nanna ogsaa vil blive meget savnet, nemlig

den snævrere Kreds, der udgjordes af hendes jævnaldrende, gode Venner fra de unge Aar, og til den er jeg saa lykkelig at kunne regne mig. Fra Nannas Kammerater skal der derfor her bringes hende en varm Tak for alt, hvad Nanna var for dem; hun fyldte godt iblandt os, ogsaa her var hun som det samlende Moment.

Jeg har en særlig Hilsen og Tak at bringe fra min Hustru, Nannas Søskendebarn; Nanna havde sidste Vinter skrevet til hende, at hun gjerne til Sommer vilde samle alle os, der var hendes nærmeste Ungdoms-Venner; hun længtes efter at mødes med os! Det skulde nu ikke blive saa!

Naar Kristensen-Randers just nu har udtalt Haabet om, at Nannas Slægt og Venner vil vedblive at komme til Ollerup Højskole — Nannas Hjem, som i Nannas Tid, trods det, at hun personlig ikke længer er her, og naar han har indbudt os til at komme til sig, da vil jeg gjerne sige ham en særlig Tak derfor, og maaske skal Tabet af Nanna blive en Hjælp til, at Slægtsfølelsen — som hun havde meget af — skal samle os hyppigere end hidtil.

Pastor *Grell*:

Jeg har meget at sige Fru Nanna Tak for; jeg vil omtale blot én Ting af de mange. Og jeg vil gøre det saadan: En af de dejligste Oplevelser, jeg har haft, fik jeg, da jeg som ganske ung Student opdagede den grundtvigske Folkehøjskole. Saa stærkt et Indtryk gjorde denne Opdagelse paa mig, at jeg satte mig som Maal en Gang paa en eller anden Maade at komme med i Folkehøjskolens velsignede Gerning. Og saa naaede jeg da det Maal, da jeg kom her til Ollerup som Lærer. Og saa kom jeg da her til at lære Fru Nanna at kende; jeg kom til at se, at det, der gav hende saa megen Modstandskraft overfor hendes Sygdom, det, der gav hende den store Energi, den utrættelige Arbejdskraft, det var hendes store Kærlighed til den Højskolegerning, hun stod i her. Jeg fik at se en Kærlighed til Folkehøjskolen af den reneste, mest opofrende Art, og det Syn vil jeg altid være Fru Nanna taknemlig

for; det gaar med som et af de smukkeste og ægteste Led i den Kæde, som knyttede mig saa fast til Folkehøjskolens Arbejde, som jeg altid maa og skal være med i.

Provst *Olrik*:

«Mindet lader som ingen Ting,
er dog et lifligt Kildespring!»

Aldrig synes jeg, at jeg har oplevet en Mindefest, hvor dette Ord bedre har bevist sin Sandhed end i Dag. Liflige og sande Ord har lydt om, hvad vi har mistet i Fru Nanna Kristensen-Randers. Oftest er hun blevet nævnet med sit Egennavn: „Fru Nanna“, og det passer sikkert ogsaa godt nok, thi hun var en udpræget Personlighed, som traadte sit eget Spor. Men hun var dog tillige sin Faders og Moders Datter, der holdt sit Slægtnavn i Agt og Ære, og hun var sin udmærkede Ægtefælles fortræffelige Hustru og daglige Medhjælp, og hun var sidst — men ikke mindst — sine Sønners trofaste og kærlige Moder.

Som saadan omfattede hun ogsaa deres Fremtid med en levende Interesse og et lyst Haab. Hendes Ønske var, som hun ofte har udtalt for mig, at de, og da navnlig den ældste Søn, maatte kunne tage Arv efter sine Forældre og evne at fortsætte den Gerning, som de havde viet deres bedste Evner og Kræfter. Her lader intet sig fremtvinge — det laa selvfølgelig ogsaa hende saare fjærnt —; men jeg vil dog gærne i Dag betone dette hendes Ønske og Haab for Sønnernes Fremtid. Ja, Gud give Naade til, at ogsaa her Mindet maa blive det liflige Kildespring, der kan være i Stand til at lede Sønnenne ad saadanne Veje, at de kan tage Slægtsarven op efter deres kære Fader og Moder!

Højskolelærer *Jakob Trier*:

Der er en Tak endnu, som jeg synes bør lyde i Dag til Fru Nanna, og da ingen anden har bragt den, vil jeg gærne gøre det. Men da jeg ikke havde tænkt mig dette, maa De tage det, som det kan komme.

Det er Takken fra *al* den Ungdom, som Fru Nanna

gennem sit indholdsrige Liv kom i Berøring med, altsaa ikke blot de unge, der søgte til Højskolen. Jeg tror ikke, at der er nogen alvorlig ung, paa hvem Fru Nanna ikke har maattet gøre et stærkt Indtryk. Det, der jo i saa høj Grad prægede Fru Nanna, var hendes helstøbte Personlighed. Og er der noget, som kan have Betydning for os unge, virke berigende og udviklende paa os, er det vel netop dette, at møde saadanne helstøbte Personligheder, gennem hvis hele Liv og Virken vi ligesom ser Straalerne og noget ideelt skinne klarere end ellers. Jeg tænker, at det er gaaet mange andre unge, som det er gaaet mig, naar jeg har staaet overfor en saadan Skikkelse som Fru Nannas, at vi da har følt os selv saa smaa. Det er bleven os klart, hvor uendelig lidt vi dog egentlig magtede i Forhold til det, vi her saa. Der er kommet en stærk Ydmyghedsfølelse frem. Men jeg regner det for en Lykke, naar dette sker for os unge, saa vist som vi derigennem kan komme til at føle til Gavns, hvor langt vi selv er fra at have naaet de store Idealer i Livet, som vi alle stiler mod, men tillige faa Trangen til at kæmpe videre uddybet.

Kristus gav en Gang en ganske kort, men forunderlig skøn Karakteristik af en af de Kvinder, der havde sluttet sig til ham. Det var Maria fra Betania, om hvem Herren sagde: „Hun gjorde, hvad hun kunde“. Disse Ord kunde ogsaa med Rette sættes over det Liv, Fru Nanna har ført, hun, der trods det svage Legeme til det sidste blev ved at bruge alle sine rige Evner til at hjælpe, hvor hun kunde.

Saaledes skal Mindet om hende staa for os unge, og Gud give, at det maa mane os til som hun at sætte *alle* vore Kræfter ind i Kampen for alt ædelt og godt, saa at det ogsaa en Gang med Guds Hjælp maa kunne siges om os, at vi gjorde, hvad vi kunde.

IV.

Af de mange trykte Udtalelser, som fremkom ved min Hustrus Død, meddeles her et lille Udvalg.

NANNA KRISTENSEN-RANDERS.

Jeg saa hende første Gang som ung Pige. Hun var da straalende glad og fuld af Lyst til at leve og virke. Og saadan staar hun for mig i Erindringerne nu, da hun er død. Hvor var hun glad og optaget i de første Aar, hun kom til Ollerup. Det var en Fest at komme i hendes Hus. Hun viste mig alt, hver Ting i Huset lige fra Kælder til Loft. Og hun sparede sig ikke, smaat og stort blev gennemgaaet og drøftet. Det var hende en Glæde at gøre én forstaaeligt, hvorfor det nu var indrettet saaledes, og hvilke Tanker der laa til Grund for det alt sammen. Hvorfor det Bord nu skulde være saa langt og den Stol saa stor, det fik man at vide. Det var ikke alene hendes praktiske Blik og Sans, der her gjorde sig gældende; men det var ogsaa hendes stærke Trang til at glæde andre med den Glæde, hun selv levede i.

Senere traf jeg hende oftere, tiest under sørgelige Forhold, naar hun var plaget, forpint, ja rystet af svær Sygdom; men jeg hørte hende aldrig klage, og det kom deraf, at Glæden boede i hendes Hjerter, og trods alle snærende Baand havde hun Lyst til at leve med og følge Tidens Gang, saa længe Gud undte hende Kræfter dertil. Ja, hun havde en mægtig Lyst og Trang til at færdes imellem Folk, til at være vaagen og leve med i Livets Bølgegang, ikke som Tilskuer, men som aktiv Deltager. Derfor har jeg altid beundret den Kraft, hun udfoldede, for at lære den store

Kunst at give Afkald. Men hun kunde det, thi hun var i Besiddelse af en stærk Villie og en kraftig Sjæl. Men det gjorde mig ofte bitterlig ondt, naar jeg i Samtaler med hende mærkede, hvor hun slog med Vingerne imod Friheden og imod Livet — de mange Mennesker der ude, som hun gerne vilde hjælpe og fortælle noget for. Men Sygdommen holdt hende fangen i mange Aar — som en lænket Ørn sad hun ofte tilbage i Dage og Nætter. Og dog beholdt hun under den megen Sygdom Glæden i sit Indre. Hun var i Besiddelse af en levende Aand og var i sig selv en rig Natur.

Fru Nanna hørte til de fromme og stærke Kvinder. Særlig den sidste Side af hendes Karakter kender alle, som har mødt hende. Det er nu adskillige Aar siden, vi mødtes i Ringe; vi skulde begge til et Bestyrelsesmøde i Odense. Vi fulgtes til Højskolehjemmet, og da vi kom ind i Læsestuen, kastede hun Øjet paa Avisbordet og udbrød: „En Løbeseddel!“ Hun greb Sedlen og knugede Haanden om den, blev ligbleg og var lige ved at segne om paa Gulvet. Jeg ledte hende med Besvær hen i Sofaen og fik vristet Løbesedlen ud af hendes knyttede Haand. Der stod: „Berg er død.“ Den ulykkelige Fru Nanna vidste intet og fik Budskabet om sin Faders Død paa denne voldsomme Maade. Jeg kendte i Øjeblikket ikke mit levende Raad, og hun hørte ikke, hvad jeg sagde til hende; men pludselig rettede hun Hovedet op, var helt ved Fatning og sagde: „Det var Guds Villie. Han faldt midt i Arbejdet. Det var bedst, det gik saaledes“.

Hele Eftermiddagen deltog hun i et ret anstrængende Møde. En Gang imellem drog hun et dybt Suk; men tog sig atter sammen med sin sædvanlige Energi og sagde: „Sæt mig i stærkt Arbejde, det hjælper saa godt. Arbejde er mit Livs Lyst, og det dulmer min Smerte“.

Dette var noget usædvanligt, og jeg har senere aldrig kunnet glemme hende den Dag. Hvilken Sjælsstyrke og hvilket Herredømme over Tanker og Følelser! Hun, som elskede og beundrede sin Fader og satte ham saa højt! Men saadan er jo de virkelige Kvinder. Det er utroligt,

hvad de kan bære af Smerte i Taalmod og Stilhed. Naar selv stærke Mænd knækker over, staar de oprejst. Man lærer bedst Mennesker at kende i Modvind og Storm; saa kommer Evnerne og Kræfterne for Dagen, hvis der er nogle; men fra den Dag i Odense saa og hørte jeg altid paa Fru Nanna med særegen Agtelse.

Hun havde et lykkeligt Hjem. Mange Mennesker kom der, og hun fik rig Lejlighed til at tale med Folk, naar hendes Tilstand var nogenlunde. I de sidste Aar talte hun altid til mig om sin Mand og sine Børn, Hjemmet og Virksomheden. Hendes Hjærte var bundet fast til Højskolen i Ollerup. Hun havde et stort Blik, var klar i sine Tanker, bestemt og myndig i sin Optræden og i Besiddelse af mange gode Evner til Ungdommens Opdragelse og Vejledning.

Sidste Gang, jeg saa hende, var i Efteraaret i min Fødegård i Sundeved. Hun var da dybt præget af Sygdom, og jeg mærkede det paa hele hendes Optræden; men hun traf her mange Mennesker og lod sig ikke mærke med noget. Hun samtalede i timevis, og det nyttede ikke at advare hende — hun kunde sove og hvile, naar hun kom hjem paa Sandbjerg Slot, hvor hun havde slaaet sig ned for en kortere Tid. Hun befandt sig saa godt dernede paa Slottet ved Allsund; men hendes Energi tiltog under dette Ophold. Hun, som skulde hvile, færdedes vidt omkring i Vogn, hun talte med mange Mennesker og lod sig optage af det bevægede Folkeliv, som leves der nede. Men saaledes var hun. Man skal leve og virke og meddele alt det gode til sine Medmennesker, og det faldt hende ikke ind at skaane sig selv, naar det ellers nogenlunde kunde gaa.

Mange vil følge hende til Graven, flere vil mindes hende med Vemod den Dag, hun stedes til Jorden. Og det er sikkert en stor Kreds, som har Trang til at takke for, hvad der vandtes ved hendes Arbejde.

Hun havde paa forskellig Maade faaet en god Uddannelse; hun var opvokset i et stort Hjem, hvor mange af Tidens ledende Mænd gik ud og ind. Hendes Barndoms- og Ungdomsaar var bevægede Dage, og hun var noget for sig selv — ikke skaaret over en almindelig Læst, og der-

for egnede hun sig særlig godt til at virke ved en Højskole. Med hende tabte Højskolen en Kraft.

Ryslinge, den 20de April 1908.

P. Andresen.

FRU NANNA KRISTENSEN-RANDERS,
f. BERG.

3. NOVBR. 1864. — 15. APRIL 1908.

Budskabet om Fru Nannas Død i Onsdags kom jo ikke uventet. Kampen mellem Liv og Død har, kan man have Lov at sige, her staaet paa i aarevis, og nu i dette Foraar blev Striden haardere og afgørende. Det vidste vi.

Men det er sikkert gaaet mange, som det gik mig; jeg erfarede, at jeg trods alt havde Haab om, at hun ogsaa denne Gang skulde leve Sygdommens forstærkede Angreb igennem, saadan som vi havde set det Aar efter Aar.

Budskabet kom derfor alligevel til os med den Tyngsel og Sorg, der ikke delvis forud er gennemlevet.

Thi Fru Nanna havde jo intet mistet af Livsmod og Livslyst under sin lange og trange Sygdom. Hver Gang vi, der havde været hendes Venner fra Barndomstiden, mødtes med hende, gav hun os med en vidunderlig Kraft og Fylde uforglemmelige Vidnesbyrd om, hvordan hun levede med os ikke alene i Minderne, men i alt, hvad der angik vore Hjem og vor Gerning.

Faa har som Fru Nanna livfuldt og hjærteligt stadfæstet Ordet:

aldrig briste om end brage
Rosenbaand fra Ungdomsdage.

Og dette skyldtes hendes rige og varme Hjertes *Trofasthed*, der udelukkede Halvhed og Lunkenhed, men gav Tryghed og Frimodighed i Forholdet til hendes Venner.

Fru Nanna blev paa en ejendommelig Maade uimod-

staaelig og erobrende, ja ogsaa styrende og ledende overfor de mange, hun kom i Berøring med, derved, at hendes rige Evner, hendes stærke Vilje og storslaaede Energi altid virkede i Pagt med hendes hjertelige Trofasthed.

Fra sit Barndomshjem, Folketingsmands C. Bergs og Fru Maren Bergs Hjem, tog hun store Opgaver i Arv og førte dem paa en personlig og selvstændig Vis ud i Livet.

Nanna Berg vilde selvfølgelig have en Uddannelse, der kunde skaffe hende selvstændig Virksomhed.

Hun valgte at læse Jura. Hun blev den første danske Kvinde, der tog en juridisk Eksamen.

I de Aar, hun læste, styrede hun Hus for sin Fader, indtil hendes Moder og dermed det bergske Hjem flyttede til København, hvor Hjemmet samlede ikke alene Politikere, men ogsaa betydende Mænd og Kvinder fra Videnskabens, Literaturens og Kunstens Verden.

Det var rige Udviklingsaar for den unge, aandslivlige og begavede Nanna Berg.

1887 tog hun Dansk juridisk Eksamen og blev Sagførerfuldmægtig hos Svend Høgsbro. Men Overretten nægtede hende at møde som Fuldmægtig i Retten, saa Sagførervejen var hende spærret.

Dette var hende vel nok en Skuffelse i Øjeblikket — men denne Afvisning ved Retten blev jo den ydre Anledning til, at hun kom ind paa den Virksomhed, hvori hun fik Lykke til at udrette et betydningsfuldt Arbejde til Gavn og Glæde for mange, og hvori hendes Personlighed udviklede sig til noget betydeligt.

Hun tog nemlig en Gerning op som Lærer, idet hun besøgte en Række Højskoler, holdt Foredrag om Kvindernes retslige Stilling og talte vækkende til de unge kvindelige Elevers Sans for Samfundslivets Opgaver og deres Deltagelse i Løsningen af disse.

Nanna Berg var en ypperlig Kraft i det sunde og maalbevidste Arbejde for Kvindernes samfundsmæssige Ligestilling med Mændene. Hendes personlige Udvikling og hendes fine Forstaaelse af, hvor Kvindernes Evner og Opgaver ligger, gjorde hende til en fortrinlig Raadgiver.

Lykkeligvis blev hun helt knyttet til Folkehøjskolen, idet hun 1890 ægtede Forstanderen for Ollerup Højskole J. P. Kristensen-Randers (som hun var bleven forlovet med ved et Lærermøde paa Askov).

Gennem 18 Aar har hun været sin Mand en velsignet Medhjælp i Hjem og Skole.

Fru Nanna Kristensen-Randers løste en Højskolemoders vanskelige Opgave paa en sjælden smuk og dygtig Maade.

Hendes eget Hjem paa Højskolen, hvor mange Mennesker mødtes, var trods dets aabne Døre det trygge Tilflugtssted for hende selv, hendes Mand og Børn.

Og i det store Skolehjem, som hun lige til det sidste styrede, var hun en Husmoder, der vandt alle sine Husfællers Tillid og kærlige Hengivenhed. Thi hun gik med Sjæl og Hjerte op i sin Højskolegerning. Dertil kom, at hun virkede som Lærer paa Skolen og derigennem fik stor Indflydelse paa de unge.

Hun var sig sit Ansvar som Højskolelærer overmaade klart bevidst. For nogle Aar siden udtalte hun paa et Møde af Højskolens Lærere, at hun ofte følte Ansvar et stærkt og dybtgaaende, fordi hun havde Erfaring for, at de unge, som kommer paa Skolen, netop i disse Aar ofte paa afgørende Omraader lettere lader sig paavirke af Lærerne end af deres paarørende i Hjemmet. Ansvar et blev da paa en Maade et dobbelt, nemlig baade overfor Eleverne og overfor Hjemmene.

For os, der selv staar i Folkehøjskolens Tjeneste, var der altid noget styrkende og lærerigt i at være sammen med Fru Nanna. Styrkende, fordi hun var sikker og stærk i sin Tro paa Folkehøjskolens Betydning og Berettigelse, og lærerigt, fordi hun ved at leve personligt og inderligt i sin Gerning var rig paa Erfaring og gode Raad til Medarbejdere.

Hendes mange Venner, hendes Elever og vi, hendes Medarbejdere, vil mindes hende som et af de betydeligste Mennesker, vi har mødt, og med Tak til Gud vil vi ingen sinde kunne glemme hendes Trofasthed imod os.

Askov Højskole, 17de April 1908.

Jacob Appel.

FRU NANNA KRISTENSEN-RANDERS

vil mindes som en af den danske Folkehøjskoles ypperste Arbejdere. Hun var forberedt til sin Livsgerning gennem Arv og Opdragelse, og hun røgtede den med beundringsværdig Kraft og Livsmod trods mange Aars tiltagende Svaghed,

Hun var født og baaren til et folkeligt Arbejde i stor Stil, saa sandt hun var sin Faders Datter i Evner og Hjertelag. Det kan vel ikke uden videre regnes for en Lykke at være en stor Mands Barn. Et vidtspurgt Navn købes desværre tit paa Hjemmets Bekostning, og dette gælder vel især i det politiske Liv. Naar Faderen er saa helt optagen af sin offentlige Virksomhed, naar Husets Døre af Hensyn dertil næsten altid staar aabne for en Strøm af fremmede, og naar Børnene fra smaa af vænnes til at høre offentlig Kritik om den, som staar dem allernærmest, saa skal Hjertelivet være stærkt og Tilliden grundmuret, for at Barndomslevet ikke skal blive undergravet af det offentlige Livs Indbrud deri.

Men *C. Bergs* Hjem var godt at vokse op i, trods dets gæstfrit aabne Døre og trods den voldsomme Bølgebrydning, der altid stod om Husfaderens Navn. Det var godt, fordi Berg var en grundhæderlig dansk Familiefader, som vidste, at Kærligheden begynder hjemme fra, og fordi Fru Berg var en klog og dygtig Moder, der aldrig lod sig rokke i den solide jyske Tænkemaade, som var hendes Arv fra den ansete og samvittighedsfulde Slægt, hun tilhørte. Det skal nok sandes, naar vi med Tiden lærer at dømme det offentlige Livs Gang efter dybere Strømninger end Dagens Kævl og løse Stemninger, at den retskafne personlige Færd, som især kommer for Dagen i hjemlige Kredse, har været — og endnu er — en grundmuret Støtte for den Politik, som Berg var Fører for. Det Parti, som tæller de fleste brave Mænd og Kvinder i sin Midte, faar derved en moralsk Kraft, som bærer Sejren i sig. Og de Politikere, som glemmer at regne med denne Ballast, kommer vist her til Lands i Længden tilkort.

Det var Nanna Bergs store Lykke, at hun fra Barndommen var i Pagt med de moralske Grundkræfter i det jævne danske Folk. Hun blev ikke opdraget i den for-dærvelige Lære, at der gælder én Moral i det private Liv og en anden i det offentlige. Hun blev heller ikke vant til kun at søge sit Livs Opgaver i en snæver hjemlig Kreds. Men hun blev indviet til et dygtigt Arbejde for hele Samfundet i Hjemmets gode Aand.

Jeg mindes hende fra den fejre Ungdomstid, da hun svulmede af Livskraft og Munterhed. Hun var en begavet Kvinde, der længtes efter at bruge sine rige Evner. Hendes Overskud af Livsmod kunde ytre sig i et ungdommeligt Væsen, der næsten bar Præg af Overmod, som man saa ofte møder hos dygtige Naturer, der endnu ikke har fundet deres Livsgerning. Men hendes praktiske Sans fandt tidlig et passende Virkefelt. Hun tog med Glans den dansk-juridiske Eksamen, og da hun ikke fik Lov at bruge den, førtes hun helt naturlig ind paa Kampen for Kvindernes Ret. Samtidig var hun i flere Aar Sekretær hos sin Fader, og udviklede derigennem sine medfødte Anlæg for praktisk Forretningsliv i temmelig stort Omfang.

Hun var en af de Kvinder, som fuldt ud evnede „at staa paa egne Ben“. Men det var dog atter en Lykke for hende, at hun snart mødtes med en Mand, med hvem hun kunde optage en stor folkelig Livsgerning i inderligt Samarbejde.

Det Bergske Hus har altid staaet i venlig Forstaaelse med Folkehøjskolen. Men ved at ægte *Kristensen-Randers* blev Nanna Berg dog ført anderledes ind i Centrum af det folkelige Oplysningsarbejde, end hun før havde været. Deres Bryllup paa Bogø den 8de April 1890 er en af de mest storslaaede folkelige Familiefester, jeg har oplevet. Det Billede, vi dør fik af C. Berg som den kongelige Husfader, er mig et uforglemmeligt Minde. Og jeg er fristet til at tillægge dette Bryllup en egen historisk Betydning, fordi der den Dag sluttedes en Pagt mellem folkeligt Selvstyre og folkelig Oplysning, som varslede godt om fredeligt Følgeskab efter visse pinlige Brydninger i de foregaaende Kampaar.

Jeg véd da ogsaa, at det var en inderlig Glæde for Berg i hans sidste Leveaar at hvile ud fra den politiske Strid ved Besøg paa Ollerup Højskole, hvor han kunde være Vidne til, at meget af det folkelige Liv, han havde elsket fra Ungdommen, voksede under fredelige Kaar til Gavn for den kommende Slægt.

Som Højskolefrue hører Nanna Kristensen-Randers efter alles Dom til de mest fremragende, vi har haft. Ved Siden af sin Mand har hun Æren for, at Ollerup Højskole er en af de ypperste i Landet, hvor stor Stil, god Orden, sund Lærdom og muntert Liv har sat Præg paa alt. Hendes styrende Haand har lagt alt til Rette i det store Hjem. Hendes kloge Raad har været en udmærket Støtte for hendes Husbond. Hendes moderlige Omhu er trængt dybt ind i mange Livsforhold, og hendes erfarne Ord har retledet mangfoldige af de unge, som har været hendes Elever. Vi andre Højskolefolk høstede altid Belæring af vore Besøg i hendes Hjem. Jeg tror, vore Hustruer vil bevidne, at hun var deres Mester i huslig Regering. Men hendes enestaaende Dygtighed gjorde intet Skaar i den Frihed og Munterhed, der hører til i et demokratisk Folkehjem. Hun var myndig uden Vigtighed, og hun havde altid den sunde Sans til Medhjælp ved sine Anordninger.

Den Kærlighed til Folkelivet, som var hendes inderste Drivkraft, blev prøvet gennem mange Aars haarde Lidelser. Men den stod Prøven saa godt, at den først tabte sin Glød med hendes syge Hjertes sidste Slag. Tusinder mindes hende med Tak, og hendes Indsats i den danske Højskoles Gerning vil bære Frugt gennem lange Tider. Hun har bidraget mere end de fleste til, at Vejen fra Hjemmets Kred til Samfundets er bleven banet for den danske Ungdom paa en sund Maade, saa Folkets Liv kan fortsættes med godt Haab om en lykkelig Fremtid.

Holger Begtrup.

FRU NANNA KRISTENSEN-RANDERS.

NOGLE MINDEORD AF LARS BÆKHØJ.

De danske Aviser melder, at Fru Nanna Kristensen-Randers er død den 15de April. Hun var ikke nogen almindelig Kvinde; og den danske Højskole har i hende mistet en højt begavet og trofast Arbejder.

En haardnakket Sygdom, der i mange Aar har tæret paa hendes Livskraft, har faaet Magten over hendes saa kraftige Natur, der i lang Tid syntes at ville trodse Sygdommens nedbrydende Virkninger og kloge Folks Spaadomme.

Livsglad, fuld af Arbejdsiver, som hun var, hængte hun ved Livet og Arbejdet, selv naar det for andre syntes, at Haabet var ude, og denne Trang til at leve, sammen med en sejt, næsten urokkelig Vilje, var hendes Vaaben mod Sygdommen, hvormed hun i flere Aar syntes at kunne true selve Døden bort fra sine Enemærker.

„Fru Nanna“, som hun sædvanlig kaldtes, var Datter af den djærve Venstrefører Christen Berg. Hun kom tidligt til at sysle med Tanker, der gik ud over egne Interesser. Bjørnson skal en Gang have sagt om Berg, at naar han kom ind, var det, som det halve Danmark kom sejlene ind ad Døren. At han havde vundet en stor Plads i danske Hjerter, saa man ved hans Jordefærd, hvor Deltagelsen var den største, der var set i Danmark, siden Frederik VII blev fulgt til Graven. Børnene har tidlig mærket, at deres Fader var en Folkets Mand i den Forstand, at hans Tanker og Følelser næsten udelukkende drejede sig om Folkets Vel-færd; og deres Tanker er endnu i højere Grad bleven dragne udad mod det hele Land ved at se og høre paa de mange Mennesker, der fra alle Landets Egne gæstede Bergs Hjem, hvor alle var velkomne. Og Fru Nanna har her i sin Barn-dom og Ungdom faaet lagt Grunden til det vidtskuende Overblik, der i saa høj Grad kendetegnede al hendes Færd, mens hendes friske Sind har suget Næring af Samlivet med jævnaldrende Venner, hvorved hendes Tankeliv har faaet

en sund Kækhed, saa hun frejdigt turde gaa i Lag med større Opgaver.

Mens Berg boede i Hillerød, kom Nanna og hendes Søskende ikke sjældent sammen med de unge fra Digteren Hostrups Hjem. Der blev tit foretaget lange Fodture og Udflugter i det dejlige Nordsjælland. Og de livsglade unge Mennesker nød i fulde Drag den Glæde, det er sammen med jævnaldrende, forstaaende Venner at tumle sig i frisk Luft, omgivne af en rig og frodig Natur. Og naar den senere, undertiden lidt strænge, Højskolefrue kom i Berøring med Udslag af naturlig Ungdomsglæde, da kunde hun, selv da Sygdommen havde nedbrudt hende, saa hun næsten kun var en Skygge af sin Ungdoms Skikkelse, bryde ud i en saa frisk og hjærtelig Latter, at der kom som en frejdig Vaarglans over hendes Træk. Man følte da uvilkaarlig, at hun selv havde levet med i sin Tid, og at Mindet derom var usædvanlig levende.

Den bergske Familie har en udpræget Retssans, og denne Sans er blevet yderligere udviklet hos Børnene ved Faderens mandige Kamp mod det estrupske Højres Forvridninger af Lov og Ret. Nanna Berg vilde studere Retsvidenskab; og selv om ikke nogen Kvinde før i Danmark havde gaaet denne Vej, fuldendte hun sine Studier og fik sin Eksamen som dansk Jurist. Men Lovene hjemlede hende ingen Ret til at gøre Brug af sin Eksamen. Den nuværende Trafikminister, Høgsbro, der var Sagfører, vilde ansat hende paa sit Kontor, men det kunde ikke tillades.

Hun drog da omkring paa danske Højskoler og talte til Pigerne om Lov og Ret og især om Kvindernes Rettigheder og Pligter. Paa denne Runde kom hun til Ollerup Højskole ved Svendborg. Forstanderen, den unge J. P. Kristensen-Randers, var ugift. De fik Godhed for hinanden, og i Aaret 1890 drog hun ind som Husfrue paa Højskolen.

Her var en rig Arbejdsmark for hendes Evner; foruden at hun deltog i Undervisningen, styrede hun den store Husholdning, hvor der daglig i Skoletiden var over 150 Mennesker. Hun havde store Evner som Leder af et Arbejde, hun forstod i særdeles høj Grad at faa sine Hjælpere til at

arbejde, saa de selv havde Glæde af det. Hun kunde tit være streng mod sine Piger; men de lærte snart at skønne paa den Ro og Orden, der kommer over Arbejdet, hvor Lederen er en overlegen Personlighed, og hun havde ofte sine Piger i mange Aar, selv om det er et strengt Arbejde at være Pige paa en Højskole.

For Højskolens Arbejde var den gennemførte Orden af unævnelig Gavn. Og Fru Nanna naaede virkelig i høj Grad det, hun ansaa for Idealet af Betjening, at Arbejdet blev udført, uden at man mærkede Arbejderne. Det skulde være, sagde hun, som blev det udført af usynlige Aander. Det er ingen let Sag at tage mod 140 ukendte Husfæller paa én Dag og faa hver paa sin Plads, uden at der opstaar Forvirring; men paa Ollerup gik det let. Hele Indretningen gik som et Urværk, saa naar vi den 3die November om Aftenen Kl. 10¹/₂ samledes i Spisestuen for at drikke Chokolade, Fru Nanna holdt Fødselsdag den Dag, Eleverne kom, saa kunde vi melde, at nu var alle 140 Karle i Seng, selv om en manglede en Underdyne, og en anden ikke havde kunnet finde sin Kuffert, saa laa de der dog; og vi kunde i Ro hylde Husfruen, som vi følte var Mesteren for det hele.

Men det var ikke alene i hendes eget Hus, at man mærkede hendes Indflydelse; ude i Sognet var den ogsaa let at kende. Og da hun ikke altid fo'r med Lempe i Udførelsen af sine Planer, var der flere af dem, der ogsaa gerne vilde raade, der saa lidt skævt til den myndige Frue paa Bakken. Hun var en varmtførende Ven af de Smaafolk, der viste ærlig Vilje, men havde ondt ved at klare sig; og hun tog ivrig Del i Arbejdet for forældreløse Børn.

Da Sognemændene en Gang talte om at bygge en Brugsforeningsbygning paa en Jordlod, der havde ligget til Brug for Ollerup Børnehjem, købte hun resolut Lodden og gav den til Børnehjemmet. Hun var djærv i sin Tale, og hun kom ikke med Omsvøb; om hun havde en ubehagelig Sag at drøfte med nogen, gik hun lige paa. Og da hun havde en stærk Sans for, hvad der var Ret, indlod hun sig sjældent med nogen, uden hun var paa den sikre Side; og da kunde hun sætte baade den og den i Knæ, der var ingen Ærbø-

dighed for nogen Stand; hos hende vandt man kun Indgang ved, at man viste, man kunde udføre et Arbejde med Alvor og Dygtighed; men den, der havde vundet hendes Tillid og Velvilje, sad ogsaa tryk under hendes Beskyttelse.

Fru Nanna blev kun lidt over 40 Aar. I mange Aar led hun af en heftig Asthma, ledsaget undertiden af én for Lægerne ganske uforklarlig Feber, der syntes at komme og gaa ganske umotiveret. Mange Gange var hun næsten opgivet; men hver Gang rejste hun sig igen fra Lejet. Det var tungt for den stærke, virkelystne Kvinde at føle sin Arbejdskraft svinde bort. Men med en næsten utrolig Viljefraft holdt hun Modet oppe. Og selv om hun var meget syg, forstod hun at mage det saadan, at hendes Sygdom kun trykkede Tonen paa Skolen meget lidt. Hun holdt ikke af, at man talte til hende om hendes Sygdom. Hun hadede Klynkeri og havde intet tilovers for Klager over en hul Tand eller lidt Mavepine. Og naar det traf, at en af de unge Piger besvimede under hendes Foredrag over Blod-omløbet i det menneskelige Legeme, bød hun med overlegen Ligegyldighed, at de skulde føres ud. Men havde nogen et virkelig alvorligt Anliggende at tale med hende om, da var hun baade venlig og deltagende. Og hendes kloge, rolige Tale var vel egnet til at klare op i en vanskelig Sag. Det var hendes egen haarde Kamp med Sygdommen og med Sorgen over Kræfternes Hensygnen, der gjorde hende ufølsom for Klynkeri, men som gjorde hende til en god Raadgiver i det virkelig tunge. I de sidste Aar laa hun i Maaneder i Sengen, men selv om hun knap kunde løfte Hovedet fra Pudsen, styrede hun gennem sine Piger den store Husholdning, saa der ikke blev kogt et Æg i Køkkenet eller slaaet et Søm i en Væg paa et Værelse, uden at hun vidste Besked dermed. Naar nogen spurgte hende, hvorfor hun dog vilde bebyrde sig med alt det Arbejde, svarede hun ligefrem: „Hvis jeg ikke kan gøre nogen Gavn, synes jeg ikke, jeg har nogen Ret til at leve; skal jeg slippe mit Arbejde, saa er jeg kun til Byrde; og skal jeg ligge med den Følelse, saa taber jeg Modet, og da har jeg ikke langt tilbage.“

Som rimeligt var, fulgte hun ivrig med i Politik, og

betydelige Politikere talte gerne med hende om de foreliggende Spørgsmaal. Og det var hende en stor Glæde, da det rygtedes, at hendes Broder var blevet Minister.

Det vil være klart af det foregaaende, at hun ikke var en af disse milde, blide Kvinder, der kan brede Solskin om sig ved hvert Skridt, og som har en lille Taare tilovers for enhver Kyllingesorg. Men naar man var saa heldig at se hende, naar hun havde alle Byens Børn samlet hos sig til en lille Festlighed, og der saa hendes barnlige Glæde ved at gaa omkring imellem dem, en Anstrengelse, der kunde koste hende flere Dages Sengeleje, eller man bemærkede den Omhu, hvormed hun vaagede over, at hendes Piger fik den Frihed og Hvile, der tilkom dem, saa gik det lidt efter lidt op for en, at bag det tilsyneladende kolde Ydre bankede et varmt og trofast Hjerter; og havde man først opdaget det, fik man at føle, at hun ogsaa var glad ved at møde aabenhjærtet Venlighed.

Det er rørende at vide, at selv om hun maatte hvile Haanden for hver Linje, skrev hun alligevel trofast til sine gamle Venner. Hun var sen til Venskab, men saa holdt dette ogsaa ud.

Nu har hun lukket sine Øjne, og der bliver sørget over hendes Død, ikke alene af hendes Mand og hendes raske Drenge, men af den store Vennekreds i det hele Land. Ollerup Højskole vil føle Tabet haardt, og Danmark har mistet en højt begavet og trofast Kvinde.

FRU NANNA.

Under dette Navn var hun kendt i vide Kredse. Hvor betegnende, at dette korte Navn var nok. *Der var kun én Fru Nanna.*

Spørges der, hvad der da gjorde hende saa almenkendt, kan der svares: hun var C. Berghs Datter, hun var den skattede Højskoleforstander Kristensen-Randers' Hustru. Vel sandt, men Svaret er utilstrækkeligt, overfladisk. Thi

dette til Trods kunde hun have levet og døet uden at vække saa stor Opmærksomhed udad til. Nej, naar Fru Nanna blev saa kendt viden om, skyldtes det hendes eget *Jeg*, hendes personlige Værd.

Der er mange Mennesker, som jager efter at faa et kendt Navn, mange forfængelige Medborgere, som sætter deres Kraft ind paa at blive landskendt for at pynte deres lille Skikkelse med dette Flitterguld og derved tage sig større ud. Men man har en Vægt ved Haanden, hvormed man i nogen Maade kan værdsætte et kendt Navn: Har Indehaveren gjort sig fortjent til det ved at nemme lidt af det store Bud: Du skal elske din Næste som dig selv?

Det var dette, Fru Nanna havde nemmet.

De mange Venner kan vidne det ved hendes Død; de Hundreder eller rettere Tusinder af Elever, som har gæstet Ollerup Højskole i Løbet af de 18 Aar, hun var Husmoder dér, kan bekræfte det.

Hvad der særtegner Ollerup Højskole, er det overordentlig gode Samliv overalt inden dens Omraade. Forstanderens, Lærernes kammeratlige Omgang med Eleverne uden for Undervisningstimerne. Heri havde Fru Nanna sin store Del. Hun var ikke blot den styrende Haand i den daglige store Husholdning, der gik saa støt, saa knirkefrit; hun var til sin Død den gode Aand, der sporedes overalt.

Og ved Siden af at være den styrende Haand i det store Fælleshjem paa Skolen forstod hun at bevare Familiens private Hjem inden Døre. Vi er mange i den udstrakte Vennekreds, som kan tale med derom.

Fru Nanna var de trængendes Ven. Hvor hun øjnede timelig Nød, hjalp hun, om det stod i hendes Magt. Og paa hvilken Maade? Stilfærdigt, helst saa ingen fik Nys derom. Noget af det sidste, hun sagde i denne Verden, var: „Sørg nu for, at de fattige faar Mad i Paasken“. — Øjet bliver vaadt blot ved at fremføre disse Ord. — Men ikke blot de fattige hjalp hun, men Vennerne, hvor hun kunde tjene dem. Det vil mange af os vidne ved hendes Grav. Hun havde nemmet en god Del af det store Bud: Du skal elske din Næste som dig selv.

En Kvinde, begavet med stor Forstand, klart Omdømme og fremfor alt med et rigt og varmt Hjerter — dermed er i faa Ord tegnet Fru Nannas Særpræg.

Peder R. Møller.

NANNA KRISTENSEN-RANDERS.

Alle, der for en tyve—trediver Aar siden kom i C. Bergs Hjem, vil huske hans Datter Nanna. Hun var et livligt, stærkt interesseret Menneske. Efter Moderen havde hun arvet en stor Lethed til at faa en Samtale i Gang. Hun havde altid nok at tale om, nok, der optog hende. Det var endnu i Tendenslitteraturens Tid, der spurgtes den Gang mere om, hvad Digteren vilde ramme og om hans ideelle Ret, end om Bogens Kunst og Stemning. Og de ny Bøger gav da rig Anledning til Diskussion om Samfundsforhold og politiske og sociale Reforme.

Desuden lignede Nanna Berg sin Moder i en vis grundig, undertiden lidt bred Tilforladelighed. Efter Faderen havde hun et stærkt Drag af Energi. Den lyste ud af hendes lille, tætsluttede Skikkelse. Imellem Kammerater overtog hun ganske selvfølgelig Kommandoen. Og selv overfor de besøgende Berømtheder var hun noget mere end Datteren, der ved Faderens fremskudte Stilling havde faaet Adgang til Kredsen. Hun delte med Moderen Repræsentationen for det Bergske Hjem.

Der var Dage, da Bergs Hus var et Midtpunkt for alt, hvad der hørte Venstre til. Her kom de den Gang moderne Digttere baade fra Norge og Sverrig. Politik og Skønlitteratur flød sammen, og de professionelle Politikere af Venstre var Partifæller med Litteraturens Mænd. De følte sig alle staaende i en Armé, en samlet Hær, der rykkede frem. Her kom Drachmann og Alexander Kielland, Schandorph, Fru Edgren-Leffler og mange andre. Og imellem dem sad Nanna Berg — ikke som en lille beskeden Tilhører, men som den, der havde sin naturlige Plads i Laget.

Samtalen har sikkert haft stor Betydning for hende,

klog og klarhovedet som hun var. Hun lærte at ordne sine Forestillinger. Og hun kunde senere hen gøre Indtryk af noget vist færdigt, et Menneske, hos hvem enhver Tanke var sat paa rette Plads.

Fra at være den store Fører, Enhedsmærket for det hele Venstre, blev Berg i Slutningen af Firserne Fører for et lille radikalt Mindretal. Og hans Datter, Nanna, flyttede ud fra Hjemmet. Hun giftede sig med den kendte Højskolemand, Kristensen-Randers i Ollerup.

Naar Ollerup Højskole blev et livligt og fornøjeligt Sted, saa havde Kristensen-Randers sikkert Hovedparten af Æren derfor. Men naar den blev ikke lidt af en Mønsterskole, saa var det Nannas Skyld. Hun var en overordentlig dygtig Administrator. Her i det store Hus gik alt som det skulde, der gik intet i Skudder-mudder, der var ingen Uorden. Hver passede sit Arbejde. Og midt i det hele med alle Traadene i sin Haand sad Fru Nanna. Hun var vistnok den *dygtigste* Højskolemoder, Danmark har haft. Som Bygningen laa dør, tryk og solid — den var ikke smurt op, sammenflicket og forandret paa som saa mange andre Højskoler, den var straks lavet som den skulde være — som den laa dør, var den et godt Udtryk for den Orden og Ro, der herskede indenfor Murene. Den lignede maaske lidt en offentlig Bygning, et Amtssygehus eller en Kommuneskole, men det betegnede netop dens Fortrin. Den var bygget efter en fast Plan, indrettet saadan som man havde ønsket, at den skulde indrettes. Den var færdig, der var intet at makke om ved den.

Og mens Rammerne indenfor var lige saa faste, mens man overalt mærkede den kloge Husmoder, der saa at sige styrede alle i en Sytraad, saa stred hun mod en lang og haabløs Sygdom. Hun bar den heroisk. Hun kunde ikke lide at tale om den, beklagede sig aldrig, men søgte tværtimod bestandig at give det Udseende af, at det var meget mindre end det var. Nu er hun bukket under. I Onsdags meldte Telegrafan, at Fru Nanna var død. Den danske Højskole har ved hendes Død lidt et føleligt Tab.

H. (i »Jydsk Morgenblad«).

I DANNEBROG for 4. Maj findes et Rejseminde, hvoraf her skal meddeles:

„Saa var det for et Par Eftersomme siden, saa sent, at der allerede var Stænk af Eftersomskølighed i Luften, da den lille Rutedamper lagde til ved Stubbekøbing — ved Nattetid og i Mulm og Mørke. Den skulde have en „Forening“ med, ingen vidste rigtig hvilken, der havde været paa Udflugt fra Fyn og nu skulde hjem igen.

Vi laa vel forvarede i Køjerne og havde ondt af alle de Fødder, der trampede rundt over Hovederne paa os, og af deres Ejermænd, om hvem vi vidste, at det var dem beskaaret at tilbringe den ublide Eftersommernat paa det aabne Dæk.

Der blev ikke megen Fred om Bord. Vi var simpelt hen for mange. Selv det fasteste Forsæt hjalp ikke, man maatte ud af Køjerne og se, hvad der gik for sig. Lige saa godt det, som dog ligge vaagen og høre paa al denne Smaalarm.

Og saa fik vi da at se, hvad det var for Passagerer, vi havde taget ind i den lille falsterske Købstad. En Flok unge Kvinder, hvis Dragter, Væsen og hele Ydre nok som røbede deres Herkomst.

De var alle ude fra det Bondeland, der, efterhaanden som den lille Damper nærmede sig Fyns og Langelands paa disse Kanter saa henrivende Kyster, viste sig for os i hele sin fagre Dejlighed.

Og blandt dem færdedes en lille, skrøbelig Kvinde, bestandig raadende og deltagende. „Sid heller her!“ „Trækker det ikke dør?“ Et venligt Klap paa en Skulder, et kærligt Strøg henad en frysende Kind. Uafbrudt og utrættelig hjalp hun de rejsetrætte og forkomne unge til rette.

Og dog saa hun selv mere end alle de andre ud til at trænge til Hvile. Det lille, fine Ansigt var furet og ældet af Sygdom, det laa aabent at se, selv for den, der som Meddeleren heraf saa Fru Nanna Kristensen-Randers for første Gang.

Det var de sidste Timer af en mere end døgnlang Udflugt, der havde trættet og slidt de unge Kræfter, mens

hun, der var ældet før Tiden, var den, der raadede og trøstede alle de andre.

Og i vort stille Sind bøjede vi os dybt for denne lille Kvindeskikkelse, der havde Kræfter og Kærlighed nok til at ødsle deraf paa dem, vi andre kaldte fremmede, mens saa mangen blandt os har svært nok ved at faa vor Kærlighed til at slaa til blot for vore nærmeste.

Da vi stod Svendborgsund ind, havde der været Daging i Luften en Times Tid, men nu stod Solen af Havet — eller løftede sig bag Bakkerne. Og da stod Fru Nanna Kristensen-Randers paa Damperens Løbebro ved sin Mands Side og sang for, og henover Søen lød, baaret af Hundrede unge, kraftige Stemmer: „I Østen stiger Solen op“. Og al Træthed var som blæst bort fra den unge Skare, der stod samlet paa Dækket foran hende.

Saa lagde vi omsider til ved Skibsbroen. Men endnu længe efter lød der for vort Øre en Stump Melodi, en Efterklang af et Vers om noget, der spreder Guld paa Sky.

* * *

Det var første og sidste Gang, jeg saa Christen Bergs Datter.

Trækfugl.

I Aarsberetningen fra „Foreningen for Højskoler og Landbrugsskoler“ 1907 skriver Formanden, Højskoleforstander *Alfred Povlsen*, Ryslingle:

Fru *Nanna Kristensen-Randers*, Ollerup, som var en af de videst kendte og mest afholdte Kvinder indenfor den danske Folkehøjskole, følte sig ikke blot stærkt knyttet til den enkelte Skole, hvor hun havde sin ledende Plads, men ogsaa til vort fælles Skoleliv og Arbejde. Uden smaaligt Hensyn, men med fordomsfrit, uhildet Blik gik hun op i sin Gerning og i enhver Sag, der vedrørte Højskolen. En Tid lang var hun Medlem af Foreningens Bestyrelse, og hendes Medarbejdere vil her som overalt give hende det Lov, at hun paa en Gang var ansproende og hensynsfuld,

og hun har ved sit praktiske Initiativ og sin Ihærdighed gjort Højskolen betydelige Tjenester.

Aarsskriftet 1908 for Föreningen „Lyngby Elever“ indeholdt følgende Mindeord af H. A. R.:

Ved Fru Nanna Kristensen-Randers's Død 15. April 1908 mistede den danske Højskole en af sine betydeligste Personligheder. Hun blev kun 43 Aar, men havde trods mange Aars Sygdom faaet Lykke til at virke nok til, at alle, der har levet i Højskolekredse, følte, at her blev en tom Plads. — Fru Nanna (som hun altid kaldtes) stod vel for den yngre Slægt som Idealet af en Højskolemoder, efterlignet af mange, naaet af ingen. Paa Møderne beundrede vi hendes klare Hoved; hendes rige Hjærte lærte man vel bedst at kende, naar man kom i hendes Hjem. Hun bar det ikke til Skue ved at rende med Armen om Skulderen paa de unge og kæle for dem eller snakke om alt, hvad hun vilde være for dem; men den, hun følte noget Ansvar for, og det rakte meget vidt, kunde altid være sikker paa Fru Nannas gode Raad og hjælpende Haand, naar han trængte dertil, tit selv om han var langt borte. For hende gjaldt det aldrig, at ude af Øje er ude af Sind. Og hun forstod at værne om sit Hjem samtidig med, at hun lukkede det op for mange Mennesker.

TILLÆG.

Nanna Berg. 1889.

FRU NANNA KRISTENSEN-RANDERS.

(Af *Peder R. Møller* i Højskolebl. for 16. April 1909 og i Aarskr. fra Ollerup Højskoles Elevforening 1909).

Da Højskoleforstander Kristensen-Randers stod ved sin Hustrus Baare, udtalte han: „Hun var Guds gode Gave til denne Skole. En bedre Medarbejder kunde jeg ikke have faaet.“ Alle, som kender Ollerup Højskole paa nærmere Hold, forstaar disse Ord.

Begge to var de af jydsk Afstamning, han i første, hun i andet Led. *Han* fik sin Uddannelse paa Gedved Semina-

rium, hvor han først var Elev, senere Lærer: var under Paavirkning af Genrejningsarbejdet i vort Folk efter Nederlaget i 64, et Arbejde, som i Jylland prægedes af Mænd som Dalgas, L. Schrøder, Nørregaard o. m. a.; stillede sine rige Evner til Tjeneste i den danske Folkehøjskole, hvor han snart kendtes som en betydelig Kraft. Hun voksede op i det Bergske Hjem, som i de Tider, da Reaktionen og den forstokkede Konservatisme sad til Højborde her i Landet, blev et Samlingssted for betydelige Mænd og Kvinder; dette Hjem, hvor aktive Politikere, literære Personer, moderne Digtere mødtes, hvor Oppositionens og Demokratiets bedste Mænd satte hinanden Stævne. Fra dette Hjem, stort og bredt anlagt som Husherren selv, bragte hun med sig det rummelige, fritskuende, Brisen fra større Vidder som Medgift til sin Mand og sit ny Hjem.

Hun blev født den 3. November 1864 paa Bogø, hvor hendes Fader da var Lærer, og hun nærede alle Dage stor Kærlighed til sin Fødeø. Saaledes fik hun i Sommeren 1906 iværksat en Udflugt til Bogø af Ollerup Højskoles Elever og Lærere, en Tur, som var paa Tale allerede ved hendes Bryllup. Da Forældrene senere flyttede til Hillerød, plejede hun og hendes Søsken Omgang og Venskab med de unge i Digteren C. Hostrups Hjem og levede i det hele taget et fornøjeligt Ungdomsliv i en Kreds af jævnaldrende. I Aaret 1884 tog hun almindelig Forberedelseseksamen fra Frøken N. Zahles Skole. Den gamle Frøken skriver til Kristensen-Randers ved hans Kones Død: „De skal dog vide, at jeg har sat Deres Hustru højt, lige siden vi havde den Glæde at have hende i vor Kreds, og at det har været mig en Sorg, at jeg aldrig naaede at efterkomme hendes gentagne venlige Indbydelser om at besøge hende og Ollerup Højskole“. — 1887 tog hun juridisk Eksamen for ustuderede. Hun var den første kvindelige danske Jurist og fik Plads som Sagførerfuldmægtig hos nuværende Justitsminister Sv. Høgsbro. Det var hende en Skuffelse og mange en Ærgrelse, at det nægtedes hende at møde som Fuldmægtig i Retten, og dette har sikkert skærpet hendes Forstaaelse af Kvindens indskrænkede Retsstilling i vort Samfund og sporet

hende til at vække Sansen for en Reform paa dette Omraade. I Aarene 1888—89 holdt hun saaledes juridiske Foredrag paa Højskolerne i Høng, Møllerup, Vejstrup og Ollerup, i hvilke hun særlig fremdrog denne Sag. Det var paa en saadan Foredragsrejse hun paa sidstnævnte Højskole lærte sin tilkommende Mand at kende.

Første Gang jeg saa Fru Nanna — den Gang Frøken Nanna Berg — var en Vinteraften 1886 i hendes Faders Lejlighed, om jeg husker ret, i Frederiksberg Allé. Det Bergske Hjem var endnu ikke brudt op fra Hillerød, og Datteren, som styrede Huset i København for Faderen, gjorde Honnør som Værtinde for Gæsterne. Det var en af de store Modtagelsesaftener, og vi var mange Gæster, deriblandt baade Nordmænd og Svenskere. Hun var da en meget tiltalende ung Pige, lys og frisk, en fast, lidt undersætsig Skikkelse med kloge Øjne, der lyste af Velvillie og Intelligens. Man maatte absolut lægge Mærke til hende. — Aaret efter kørte Kristensen-Randers og jeg med Toget fra Odense vestpaa. Et Par Dage forud havde han sluttet Skolens Sommerkursus for Piger, og da vi i Odense traadte ind i Kupeen, var denne næsten optaget af hjemvendende Elever fra hans Skole. Dette uventede Sammentræf øgede selvfølgelig den glade Stemning, og alt var snart Liv og Lystighed. I Kupeen var tillige en Sergent, en Kending af Kr.-R., samt en ung Dame, ingen kendte. Dog jo, jeg kendte hende, endogsaa meget godt, syntes jeg, men jeg kunde ikke, koste hvad det vilde, faa fat paa, hvorfra jeg kendte hende. Hun tog ingen Del i Samtalen, som et Øjeblik strejfede ind paa Politik og C. Bergs i den Tid separate Stilling inden Venstre. Men hun var øjensynlig en opmærksom Tilhører. Vi gav os til at synge Sange, som Eleverne kendte fra Højskolen, og Damen ved Kupédøren tog Cigaretten af Munden og nynnede med. — Da vort lille Selskab var kommen om Bord i Lillebæltsfærgen, spurgte Sergenten, om vi kendte Damen, „hun er C. Bergs Datter, Frøken Nanna!“ Ja, naturligvis! Vi gik hen og hilste paa hende. „Kendte De mig virkelig ikke?“ spurgte hun mig med sit vindende Smil. Jeg forklarede hende Sammenhængen. „Og i vor Uviden-

hed talte vi nok saa ugenert om Deres Fader“, sagde Kr.-Randers, „sig mig, vi sagde dog ikke noget slemt om ham?“ „Aa, nej“, lo hun, „der var intet kriminelt i Deres Omtale af Far“. „Man mærkede Juristen i dette Udtryk“, sagde min Rejsekammerat til mig, da vi var ene to.

Det var første Gang, de to saa hinanden. Den 8. April 1890 holdt de Bryllup. De blev viiede paa Bogø.

Hendes Trang til at være med i Arbejdet for Folkeoplysningens Fremme gav sig Udslag ikke blot paa Ollerup Højskole, men kendtes i videre Kredse indenfor den danske Folkehøjskoles Omraade; derom vidner adskillige Udtalelser ved hendes Død. Paa Skolen holdt hun hvert Aar Foredrag om Samfundslæren. For Karlene talte hun om Tyendeloven, dens gode og daarlige Sider, og hun foreholdt dem som en Æressag at gøre deres Pligt og sky al Løshed i Tyendeforholdet. Og for Pigerne talte hun om Kvindernes Retsstilling, indskærpede dem, at til Kravet om flere Rettigheder maa knyttes Erkendelsen af, at med Rettigheder følger Pligter, som ingen maa sætte sig ud over. Mange Elever har siden hen udtalt, at de har haft Gavn af hendes Foredrag og var hende taknemmelig derfor. Til Chikagoudstillingen skrev hun en Afhandling: „Den danske Kvindes retslige Stilling“. Den blev oversat paa Engelsk.

Fru Nanna var beundringsværdig som Husmoder. Paa en Højskole, der den meste Tid af Aaret daglig omfatter omkring ved halvandet Hundrede Mennesker, er der selvfølgelig meget at varetage. Denne store Husholdning ledede hun selv indtil de mindste Enkeltheder, og paa en Maade, saa man aldrig mærkede til Bryderi eller Vanskeligheder; alt gik saa regelmæssigt og var sat i Gang med en saadan Ordenssans, at man ingen Gnidningsmodstand mærkede. Selvfølgelig havde hun gode Medhjælpere, først og fremmest Frøken Gunild Ingemann; hendes Piger var af første Klasse, og hun forstod, skønt hun kørte med faste Tøjler, at vinde deres Hengivenhed. Derom vidner Breve fra dem. Saaledes skriver en af hendes tidligere Piger til Kr.-Randers, da hun erfarede hans Hustrus Død: „Ja, jeg synes, jeg maa have skrevet til dig; jeg har ogsaa saa meget at

takke for, hvad Fru Nanna har gjort for mig, og hvad jeg har lært i jeres Hus. — Jeg har tænkt meget paa jer i Ollerup i denne Tid. Der er vel næppe nogen, der saa godt kunde ane, hvor svær Fru Nannas Sygdom var, som de, der omgikkes hende daglig. Og hvor kunde hun saa lade Tanken arbejde, saa man maatte beundre hendes store Evner. Meget har hun vel arvet efter sin Fader i Retning af aldrig at give tabt; i hendes Ideer og Handlemaade taalte hun aldrig noget halvt forarbejdet eller Gaaen paa Akkord. Da jeg blev fæstet til Ollerup, sagde hun: Vi plejer at have vore Piger i aarevis og siden skifte Breve med dem, og deri blev jeg heller ikke skuffet. — — Tankerne var saa tilbøjelige til, især ved Juletid, at spørge: Mon du i Aar skulde høre fra Ollerup? og det slog aldrig fejl, og jeg siger Tak derfor.“

En anden af hendes gamle Tjenestepiger skriver: „Kære Kristensen-Randers! Saa er hun da død, den udmærkede Kvinde med den klare Forstand og det varme Hjerte. Ingen, syntes jeg, var som hun, ingen kunde tænke saa klart og dog dømme saa mildt, aah, hvor jeg holdt af hende. Jo nærmere man lærte hende at kende, jo mere elskede man hende. — — Ja, kære Kr.-Randers, jeg kan ikke skrive mine Følelser saa godt, som jeg vilde, men jeg ved, at ingen kan have mere inderlig Medfølelse med eders store Sorg, end jeg har. Og jeg ved, der er Sorg over hende i mange Hjem, hvor I har haft Elever fra. — — Forsmaa ikke Blomsterne, jeg sender til Fru Nannas Kiste. De er de sidste til en af mine allerbedste Venner; hun holdt altid af Folk for, hvad de var.“

Disse to Breve er Vidnesbyrd om, at hun gav langt mere end Kost og Løn til sine Tjenestepiger.

Var en Irettesættelse nødvendig, havde hun en egen overlegen og sindig Maade at give den paa. Kom f. Eks. en Elev for sent til hendes Foredrag, gav hun ikke sin Ærgrelse over Forstyrrelsen Luft, men tog ganske rolig sit Ur frem og sagde: „Jeg troede, mit Ur var med Tiden, men det ser jo ud til, at det alligevel er foran.“ Den Maade at irettesætte paa gjorde udmærket Virkning.

Nanna Kristensen-Randers, f. Berg. 1902.

At være den styrende, den alt ordnende, faldt naturligt for Fru Nanna. Hun havde et klart Overblik og en vid Omtanke og var i Besiddelse af en tilsvarende Energi. Ikke blot i Hjemmet og inden Skolens Døre, men ogsaa i hendes store Omgangskreds mærkedes hendes Anlæg i den Retning, og Folk, som kun kendte hende saa løseligt, fik undertiden det Indtryk, at hendes Tilbøjelighed til at være den raadende var Udslag af en for selvbevidst, lidt herskesyg Natur. Om hun maaske selv mærkede, at her var noget i hendes Karakter, hun maatte være paa Vagt imod, kunde tænkes, og hendes Ord: „Jeg kan vel ikke undvære Sygdom; jeg blev vist en Troid, hvis jeg altid var rask“, kunde i saa Fald forklares derhen. Men ét er sikkert: Havde hun denne Tilbøjelighed, udsprang den ikke af Egoisme, men bundede netop i hendes Trang til at tage Tingene paa den Maade, hun fandt var til mest Gavn og Glæde for alle Parter.

I visse Maader var hun meget konservativ. Hun satte mere Pris paa gamle Præster end paa ny. Gamle Pastor Brandt i Ollerup satte hun højt og var hans flittige Kirkegænger. Ligeledes holdt hun de Traditioner, Skolen havde, i Hævd. Da Mads Hansen, som døde en halv Snes Aar før hun blev gift, var Skolens Ophav, idet han i 1868 for egen Regning oprettede den i Vesterskerninge (hvorfra Anton Nielsen senere flyttede den til Ollerup), søgte hun at holde dette Minde friskt. Hun knyttede i flere Aar hans ældste Datter, Tora, til Skolen som Lærerinde i Haandgerning for Pigerne og holdt Venskabet og Omgangen med hans Børn og hendes Hjem vedlige. Da Ejerinden af Odense Højskolehjem, Karen Jørgensen, i April 1908 skrev til Forstanderen, om Vesterskerninge Højskoles første Elevhold paa 40-Aarsdagen for Skolens Begyndelse maatte mødes paa Ollerup Højskole — de, som endnu var tilbage af den lille Flok — for at opfriske gamle Skoleminder, var Fru Nanna, trods sin Dødssygdom, ivrig for, at Sammenkomsten kunde komme i Stand. Hun døde forinden, men havde hun levet, vilde hun have gjort alt for, at Dagen kunde blive en virkelig Festdag.

Anton Nielsen, som var Skolens Forstander, til Kr.-

Randers afløste ham som saadan, viste hun stedse en elskværdig Hensynsfuldhed, og hun var glad ved, at hans Mindesmærke fik Plads mellem den gamle og den ny Skolebygning. Med Niels Johansen, der stod som Ejer af Skolen, da Kr.-R. købte den, og hans fortræffelige Hustru levede hun i bedste Forstaaelse. Skønt en ny og rummelig Skolebygning rejste sig, og Tilgangen af Eleverne voksede, saa Skolen snart var en af Landets største, blev den hyggelige, hjertelige og kammeratlige Tone, som altid har været og er Ollerup Højskoles Fortrin, bevaret, den gamle gode Aand vedblev at svæve over Vandene, og heri havde Fru Nanna sin store Del.

Hun havde stærke literære Interesser, og en ny udkommen Bog af nogen Betydning kunde regne med hende som Læser. Derfor var hun fortrolig med den nyere danske Literatur og dens mange forskellige Afskygninger. — Selvfølgelig læste hun Aviserne med største Opmærksomhed og var til enhver Tid stærkt optaget af vore politiske Forhold. Hun var ikke C. Bergs Datter for ingen Ting. Mindet om hendes Fader som politisk Fører holdt hun helligt, og hvad han havde kæmpet for i dansk Politik: *de demokratiske Ideer*, var gaet Datteren i Blodet.

Hun var ikke blot interesseret i, men hun forstod sig paa Politik; Partiforholdene paa Rigsdagen og de politiske Strømninger blandt Vælgere opfattede hun hurtigt og klart, og hun havde stort Personalkendskab i de aktive Politikeres Lejr. Kan være, hun saa noget ensidigt og partipolitisk paa Tingene — en Fejl, hun delte med mangfoldige andre, men den Fejl kunde forstaaes og undskyldes hos C. Bergs Datter. Der er næppe Tvivl om, at havde Fru Nanna været Mand i Stedet for Kvinde, vilde hun have været selvskreven til politisk Arvtager efter Faderen. Hun troede paa, at den Tid ikke var saa helt fjern, da Kvindens Ligestilling med Manden — baade i retslig og politisk Henseende — blev virkeliggjort, og da Kvinderne første Gang gik til Valg (ved Menighedsraadenes Oprettelse), hejste hun Skolens store Flag paa hel Stang.

Den sønderjydske Sag omfattede hun med Varme. Derom

véd sikkert de mange sønderjydske unge, som i Aarenes Løb har været Elever paa Ollerup Højskole, Besked. I Aarene 1899 og 1906 havde Egnen Besøg af Sønderjyder, Mænd og Kvinder. Omlandet kappedes med Svendborg By om at vise vore fraskilte Landsmænd Gæstfrihed og varmt Sindelag. De blev indkvarterede hos Landboerne, der kun havde den Sorg, at der ikke var Gæster nok til de mange Hjem, som stod dem aabne. Ved begge disse Lejligheder viste Ollerup Højskole en storstilet Gæstfrihed. Her samledes ved et festligt Bord Omegnens Beboere med de ankomne Sønderjyder, og Fru Nanna overgik sig selv som Værtinde. De lyse Minder, der knytter sig til disse to Fester, omfatter ikke mindst hende og Ollerup Højskole.

Den sidste Sommer, hun levede, drog hun til Sønderjylland og opholdt sig en tre Ugers Tid paa Sandbjerg Slot. Højskoleforstander P. Andresen, som paa samme Tid var i Sønderjylland, skriver: „Hun befandt sig godt dernede paa Slottet ved Alssund; men hendes Energi tiltog under dette Ophold. Hun, som skulde hvile, færdedes vidt omkring i Vogn, hun talte med mange Mennesker og lod sig optage af det bevægede Folkeliv, som levede dernede.“

Hun vendte hjem med varm Forstaaelse af Kampen, den danske Befolkning der nede fører for Bevarelsen af sin Nationalitet mod den tyske Undertrykkelse.

Ja, Fru Nanna var gæstfri i stor Stil. Hun holdt af at se Venner i sit Hjem. Og dette Hjem forstod hun at gøre smukt og hyggeligt, altid var det smykket med Blomster og grønne Planter, og ved Aftenstid straaledede det af Lys. Intet Under, Vennerne fandt, at der var godt at være. Hun holdt af Mennesker, ja, det var nok egentlig det største og bedste Træk i hendes Karakter. I samme Øjeblik, hun var klar over, at denne eller hin trængte, havde hun Hjælpen til rede; men hun hjalp oftest paa en Maade, som unddrog sig andres Opmærksomhed og Omtale. Hvis hendes Hjælpsomhed blev draget frem i fuldt Dagslys, vilde mange fatte, hvilken Sum af Næstekærlighed hun ejede. Ikke blot de i stræng Forstand trængende gjorde hun vel imod, men mange andre. At glæde og gavne sine Venner havde hun

altid for Øje, og hun havde frugtbare Ideer i den Retning. Et Eksempel blandt mange: Et ungt Par var bleven forlovet, og ingen af dem var særlig plaget med Velstand. Straks søgte Fru Nanna at være dem til Hjælp, skaffede sig Underretning om de Brudeudstyslegater, som kunde søges, eller skaffede paa anden Maade Hjælp til Udstyr, lod Sagerne tilskære paa Skolen og tog saa livlig Del i de unges Affære, som om de havde været hendes nære Slægtninge. Eller naar nogen af hendes Venner havde fristet en stor Sorg, hvor gjorde hun sig da Umage for at hjælpe dem over det, at faa Solen til at skinne for dem paany. Hun var da kærlig og fin i sin Sjæls Inderste.

Børnehjemmet „Brandts Minde“ i Ollerup var hun trofast imod. Da det nedbrændte i Efteraaret 1905, tog hun Børnene til sig paa Skolen og beholdt dem, til der var fundet en passende Lejlighed til Opholdssted, mens Hjemmet blev bygget op igen. Pastor V. Clausen i Ollerup, som er Formand for Børnehjemmets Bestyrelse, udtalte ved hendes Jordefærd: „Et af de sidste store Arbejder, hun udførte, medens hun endnu var nogenlunde Herre over sin Sygdom, var for Børnehjemmet i Ollerup efter dets Brand, og som en af dem, der havde Lejlighed til paa nært Hold at følge dette Arbejde, kan jeg sige, at ligesom hendes Omtanke og Omhu strakte sig fra Helheden til de mindste Enkeltheder, saaledes var hendes Iver utrættelig; med stor Kraft og Kærlighed tog hun sig af Børnene og Børnehjemmets Sag, og det kan væsentlig takke hende for, at det blev bygget og i alle Henseender indrettet og udstyret saa godt som det blev.“

Et lille Jordstykke, der laa umiddelbart op til Byggegrunden, købte hun til høj Pris og gav det til Børnehjemmet.

Man lærte bedst at kende og værdsætte Fru Nanna af hendes Handlinger. Hun var udpræget praktisk, og hun hørte ikke til dem, der lægger deres Følelser blot i Ord. Deraf kom det maaske, at Folk, som ikke kendte hende tilstrækkeligt, antog hende for en prosaisk Natur uden egentlige ideelle Anlæg.

Den Sygdom, hun en lang Aarrække droges med, og som gradvis nedbrød hendes Legeme, formaaede ikke at

underkue hende sjæleligt. Det blev en Styrkeprøve mellem det, som er forgængeligt, og det, som varer ud over Graven. Sygdommen fik mere og mere Overtaget over Legemet, men hendes Aand, hendes Viljestyrke beherskede den. Hendes nærmeste i Hjemmet, Skolen og dens Gerning, de mange Venner maatte ikke lide under hendes Sygdom, hendes egne Interesser ikke sløves af den — det var en Kamp paa Liv og Død. Man hørte hende aldrig klage, tværtimod, hun holdt Modet og Fortrøstningen oppe hos dem, der omgav hende. Selv lidende havde hun til det sidste Øje og Øren for andres Lidelser, rede til at bringe Lindring, om hun evnede det.

Om Kristendom talte hun meget lidt, hun *levede* den. Hendes Mand vidner ved hendes Bortgang, at lige til det sidste bevarede hun sin faste Tro paa Gud. Han fortæller, at hun altid vilde, at Julen i deres Hjem fik Lighed med Julen i hendes Barndomshjem. Juleaften ønskede hun Juleevangeliet og det tilsvarende Stykke i Vilh. Birkedals „Daglig Husandagt“ læst og de gamle Julesalmer sungne, særlig Brorsons „Den yndigste Rose er funden“, der var en af hendes Yndlingssalmer.

Det var i Paaskeugen, Fru Nanna blev jordfæstet. Kirkeklokken klang ud over Graven og det store Følge, forjættende, at alle, som har troet paa den opstandne Guds Søn, skal, naar den sidste store Paaske kommer, opstaa til evigt Liv i Gud.

FRU NANNA.

22. April 1908.

Naar Livet gaar fort over Sten, over Stok,
 og du isner ved Tanken en Dag, —
 saa se du dig ind under Højskolens Tag,
 hvor roligt og trygt, under Aandskravets Flag,
 man arbejder støt med sin Flok. —
 Det lysner af Ungdom og Latter og Skæmt,
 Hverdagens slidsomme Møje er glemt,

*

Det er Nattens stille Stunder,
 lyst og trygt nu alle blunder, —

Drømme spinder sig om Sind og Tanke. —
 Vaagen ligger kun derinde
 ensomt lyttende en Kvinde,
 om hun føler Hjemmets Pulsslag banke.

Egen Sot gav hende Hjerte
 for de manges Nød og Smerte,
 Raad hun gerne gav hver Sjæl i Vaade. —
 Medens Husets syge Frue
 ligger vaagen i sin Stue,
 samler i sin Haand hun alle Traade.

Stor og stille Maanen stiger
 og mens langsomt Natten viger,
 gryr omsider Dagen svagt i Øster.
 Da først træet hun Ho'det hælder,
 naar fra Vindvet Lyset vælder
 og der høres unge, glade Røster.

Dæmpet fra den aabne Rude
 hører Livet hun derude, —
 hun, som selv for Haab om Liv maa stænge.
 Frejdigt toner Morgensangen,
 og hun sovner trygt ved Klangen:
 Livet gaar paany sin vante Gænge.

*

Før Hjem og for Skole holdt trofast hun Vagt,
 skønt lænket til Lejet hun laa; —
 hun var som Sjælen, den, ingen saa',
 men alle forstod hun at virke paa
 ved sin stærke Personligheds Magt.
 Hun styred' de unge med myndig Aand,
 sikker og fast, men med kærlig Haand.

En Kvinde som hun, der har kæmpet og lidt,
 segnende Aar efter Aar,
 tit ensom i Striden mod Sygdommens Saar,
 hun vinder en Adel, som aldrig forgaar,
 hun vokser, naar Striden er stridt. —
 Thi svært er det alle mod Døden at vandre.
 Men den, som véd, at hans Aar er kun faa,
 og dog kan leve sit Liv for andre,
 hans Minde skal fredlyst for Tanken staa.

*

Og kendte du hende, da ser du i Mindet,
 mens Tankerne gaar til den gemmende Grav,
 en Kvinde som faa med Adel i Sindet,
 med Øjet aabent for Livets Krav,
 kæmpende frem mod de store Maal
 med et Hjerte af Guld og en Vilje af Staal.
 En Kvinde, som tænkte paa andres Tarv,
 som levned os unge Eksemplet som Arv.

Vi sorgfulde hørte, at Livslyset sluktes,
 og Blikket bli'r dugget ved Graven, som luktes, --
 og vi, som har kendt og fik kær denne Kvinde,
 vi unge, vi hædrer med Tak hendes Minde.

Karen Tygstrup.

I Tilknytning til Peder R. Møllers Skildring meddeles ovenstaaende Digt, der blev skrevet ved Fru Nannas Jordefærd.

TALE VED ELEVMØDET PAA OLLERUP HØJSKOLE 1909.

AF J. P. KRISTENSEN-RANDERS.

Lørdag den 19. og Søndag den 20. Juni holdtes det første Elevmøde paa Ollerup Højskole efter 1894, da Skolens nye Bygninger blev tagne i Brug, og det blev en i alle Maader smuk og vellykket Fest. Ved Aftenstid om Lørdagen strømmede de gamle Elever til Skolen. Aftenen gik paa den fornøjeligste Maade med Sang og Musik.

Søndag Morgen gik de gamle Elever og mange af de paa Skolen værende op til Ollerup for at mindes Nanna ved hendes Grav. Ved den Sti, som over Kirkegaarden fører til Nannas Hvilested, ligger Anton Nielsens og Pastor Brandts Grave. For mange var sikkert denne Vandring den dejlige Søndag Morgen en Rejse ind i gode Minders Land.

Kl. 10 samledes vi i Gymnastiksalen. Først lød Salmen: „Den signede Dag“. Derefter bekendte vi Troen, bad Fadervor og sang Versene: „Lad Verden ej med al sin

Magt“ og „Her staar vi nu i Flok og Rad“. Jeg holdt saa en Tale af omtrent følgende Indhold:

I maa ikke vente noget egentligt Foredrag af mig nu. Jeg vil kun ved nogle faa og spredte Mindeord søge at samle vore Tanker i Taknemlighed mod fire Mennesker, hvis Navne altid vil være knyttede til Vesterskerninge-Ollerup Højskole.

Mads Hansen, som var født den 23. Juli 1834 i Hundstrup Sogn, 1 Mils Vej her fra, og som døde i sin Fødegård Natten mellem 1. og 2. April 1880, er Skolens Op-havsmand.

Hans ypperste Ejendommelighed kan jeg bedst fremstille, naar jeg gaar ud fra en Oplevelse fra mine unge Aar. Jeg hjalp, da jeg var en 16 Aar, en Husmand at skære Tørv, det vil sige, han skar dem, og jeg trillede dem ud. Han var saa tavs og indesluttet, at en ung samtalelysten Fyr som jeg led derunder; men en Mandag mødte han i straalende Humør. Han snakkede op, nynnede og fløjtede. Da vi sad ved Formiddagsmellemdagen, fløjtede han, bedst som han sad og tyggede, saa Maden fo'r ham ud af Munden, og jeg spurgte da: „Hvad gaar der af dig, saa fornøjet som du er i Dag?“ Jeg fik saa at vide, at han Dagen før havde været i Kirke eller til et Skovmøde — jeg husker ikke hvilket. „Det var endda godt, det, han (Taleren) sagde; det kan ligefrem klare op i en Tørvegrav.“ Efter at jeg selv er bleven Ordfører, har den gamle Husmands Ord lydt for mine Øren Gang paa Gang og sagt mig, at Ordets Herlighed ikke fortrinsvis aabenbarer sig eller har hjemme der, hvor Ordet saa tit føres: i Templer og høje Sale, men mest dér, hvor Tilhørerne tager det med hen. Det er under Hverdagslivets Sysler og Skæbner og under Folkelivets ikke sjældent trange Udviklingskaar Ordets *Klang*, *Varme* og *Glans* skal give sig til Kende med Aandens Magt og Herlighed.

Mads Hansen var Digter; han var det saaledes, at Poesien gennemstrømmede hans daglige Færd. Det kunde hænde, at naar han gik bag Ploven, begyndte en Sang at nynne sig frem i ham. Og Ordene, som dukkede op af

hans Sjæl, gjorde ham saa glad, at han maatte bevare dem. Han tog et Tag til Lommen; men Noterebogen var der ikke. Saa hjalp han sig alligevel. I Vestelommen var der et Stykke Blyant. Det tog han frem, løftede sin ene Træsko op og skrev paa „Overtaget“ af den det, der ikke maatte glemmes. Eller han stod i Loen og skrev paa en Stolpe de Ord, som findes der endnu:

»Jeg er en Konge, mit lille Hjem
er mit Rige —
en Mark, hvor Blomsterne myldre frem,
er mit Rige;
i Rummet er det just ej saa vidt,
men himmelhøjt og saa frit, saa frit
uden Lige.«

Det samme Lys, som skinnede for Mads Hansen i hans daglige Færd, vilde han gjerne have tændt for alle i hans Egn. Derfor tog han sig med stor Offervillighed af Højskolesagen. Da han havde sikret sig *Anton Nielsen* som Forstander, laante han Penge og købte for egen Regning et Hus i Vesterskerne By og lod det omdanne til Skole. 1868 aabnedes Højskolen med 17 Piger som Elever. „Det viste sig snart, at det gamle Hus ikke var stort nok eller duede til Højskole; der maatte altsaa bygges et nyt. Ved en Bazar, som afholdtes i Sommeren 1868 i dette Øjemed, kom der kun lidt ind til Hjælp til den nye Bygning, og han maatte da skaffe Pengene selv. Hans Forpligtelser for Skolen blev nu saa store, at hvis den var gaaet i Stykker, vilde Faderens Gaard næppe nogen Sinde være bleven hans Ejendom, da han ikke vilde kunnet dække dem, uden ved at sælge sin Fødegaard. Men Mads Hansen bevarede sin Tro paa den gode Sag. „Jeg har ikke gjort noget her for Fordelens Skyld“, sagde han. „Er der Sandhed i den Sag, er den til Oplysning for Folket og til det aandelige Livs Fremgang blandt mine Medmennesker, da maa den kunne bane sig Vej. Vorherre lægger nok sin Velsignelse til.““

Saaledes skrev *Peder R. Møller* 1881; han tilføjer: „Og hans Tro blev heller ikke beskæmmet. Senere fik Skolen

god Tilgang af Elever, ligesom den i sin Virksomhed blev støttet af flere Mænd, særlig Præsten J. S. Brandt. Forstanderen overtog den 1874 som Ejendom, og den er vedblivende godt besøgt. En saadan uegennyttig Offerberedvillighed for en almen Sag træffer man ikke hver Dag, og man maa indrømme, at „Adel kan en Bonde være.“

Præsten *J. S. Brandt*, Ollerup, er allerede nævnt. Han blev født i Gamtofte 3. Januar 1812 og døde i Ollerup Præstegaard den 15. December 1898 efter at have været Præst for Ollerup-Kirkeby Menigheder i over 60 Aar. 1866 skrev Mads Hansen om ham: „Der er en Mand, som fremfor nogen anden har været min trofaste Vejleder og Hjælper, og det er Pastor Brandt i Ollerup. Hver Gang jeg har snublet, har han faderlig taget mig ved Haand. Hans ædle, kristelige og folkelige Liv har, siden jeg lærte ham at kende, været mig et lysende Eksempel, og hans dejlige Prædikener og Folketaler har mægtigt bidraget til at give mit Liv den Retning, det nu har.“

Det var under meget alvorlige Forhold, disse to Mænd mødtes. Mads Hansens Kæreste, en Gaardmandsdatter fra samme Sogn som han, blev pludselig syg, og de saa snart begge, at Døden vilde adskille dem. „Det sortnede for hans Øjne, og han følte paa Bunden af sin Sjæl en Stræng dirre, som han ikke kendte. Hvor skulde han søge Styrke til at bære Modgangen? Han havde ved tidligere Lejlighed hørt en Nabopræst tale, hvis Ord paa en forunderlig Maade havde grebet ham. Til ham gik han og bad ham følge med til hans syge Kæreste. Paa Vejen talte de meget sammen, og ved Sygesengen hørte han en levende Forkyndelse om ham, der er Opstandelsen og Livet. Da rørte Vor Herre ved Mads Hansen selv, og han bøjede sig ydmyg i Troen under det levendegørende Ord. Da hun døde, spirede i hans Hjærte det Frø, der hidtil laa gemt, for ved Guds Naade at vokse.“

Pastor Brandt var særlig udrustet til at tale Livets Ord ved Kristnes Sottesenge. Flere Gange har jeg hørt ham fortælle, at hans Datter Christiane som lille engang sagde til ham: „Vor Herre maa da tage ordentlig fat, naar saadan en tung og stor én som du skal op i Himlen.“ Og til denne

Barnetale føjede han: „Ja, det maatte han“. Herved tænkte han paa, hvad der hændte ham i 1848 og 49.

Den 22. Januar 1848 kom hans Nabopræst Chr. Hornemann Bredsdorff fra Vesterskerninge over til ham paa Besøg. Mens han legede med Brandts 8-aarige Datter Ulrikke, sank han død til Siden, ramt af et apoplektisk Tilfælde. 20 Dage efter, den 11. Februar, døde Brandts Svigerfader Proprietær Jens Lange under et Ophold i Ollerup Præstegaard, og endnu mens han laa Lig dør, døde den nysnævnte lille Ulrikke af Hjernebetændelse. I Kirkebogen skrev han om hende: „Sognepræsten J. S. Brandts ældste elskede uforglemmelige Barn“. Hun og hendes Morfader blev stedte til Jorde samme Dag, nemlig 21. Februar. Der fortælles i Brandts Slægt, at han i denne tunge Tid tit gik op og ned ad Gulvet i sit Værelse og sukkede: „Hvad betyder dette her? Hvad betyder dog dette her? Det maa jo betyde noget“. Og der blev sørget for, at han ikke i Hast kunde slippe fra dette Spørgsmaal. Den 13. Maj 1849 forrettede Kateket Wedel fra Svendborg Gudstjeneste i Kirkeby for Brandt, som da var syg. Da Præstefamilien i Ollerup Præstegaard sad ved Middagsbordet nævnte Dag, kom der ridende Ilbud med den sørgelige gribende Meddelelse, at Kateketen var falden død om under Altergangen i Annekskirken.

Til „Danmarks Præstehistorie i Aarene 1869--84“, af Sofus Elvius, skrev Brandt: „Flere pludselige Dødsfald, der som Lynet fra en klar Himmel er slaede ned omkring mig, har haft Indflydelse paa min aandelige Udvikling“.

Hvordan denne Udvikling ytrede sig, har jeg haft Lejlighed til at kende gennem 14 Aar. I denne Aarrække talte han paa Skolen hvert Aar 1 Gang ugentlig i Skoletiden de fleste af Aarene, ellers ved enkelte Lejligheder som Efteraarsmøderne. Han vilde aldrig have Vederlag for sit Arbejde i Højskolens Tjeneste.

To Tanker kom han altid tilbage til. Den ene var denne: „Guds Hænder er skabende og styrende; saa' vi Mennesker klart nok, da vilde vi overalt se Mærker af Guds Hænder eller se dem i fuld Virksomhed; men vi ser saa daarligt, saa vi i det højeste kun skimter Guds Finger som

i en Taage. Men det er dejligt at skimte Guds Finger og skønne, at den rører sig og har rørt sig til vort Vel.“ Den anden Tanke er denne: „Gud er god. Aa, hvor elsker han Verden“. Og særlig holdt Brandt af at dvæle ved Guds Godhed mod Danmark: vor Frihed, vor Folkeoplysning, vore gode økonomiske Kaar og Evangeliet i dansk Forkyndelse — alt er Guds gode Gave til os. Men ikke mindre varmt kunde han tale om Guds Godhed mod den enkelte. Han var en Mand med megen naturlig Myndighed og Selvfølelse; men han var ydmygt taknemlig for Guds naadige Styrelse i hans Liv. Det sidste Ord, jeg mindes af ham, sagde han til mig faa Dage, før han døde: „Jeg ligger ved Naadens Dør og banker paa; den kan kun aabnes inde fra.“

Forfatteren *Anton Nielsen*, Forstander for Vesterskerlinge Højskole fra 1868 til 1882 og derefter i 2 Aar for Ollerup Højskole, er født paa Sjælland 5. Maj 1827 og døde i Østerskerlinge den 6. Marts 1897. Han opgav sit sikre Levebrød, det gode Skolelærerembede i Munkebjergby ved Slagelse, for at gaa ind i den i alle Henseender usikre Stilling som Forstander for en nyoprettet Højskole i en fremmed Egn. Fra Mindestenen, som er rejst for ham paa Pladsen mellem den gamle og den nye Ollerup Højskole, taler han saaledes:

»At kvindre som Spurv ved Bondens Tag,
at sprede lidt Lys i hans tunge Dag,
at lette hans Byrder, som trykke,
det blev min Lod som min Lykke.«

Der er heri noget, som fremhæver en Hovedejendommelighed hos Anton Nielsen som Menneske og selvfølgelig saa ogsaa som Forfatter og Skolemand. Han havde en stærkt udviklet Sans for det oprindelige, hvad enten dette hørte det ydre eller det indre til.

Han elskede Naturen, var i høj Grad Friluftsmenneske og kunde af fuldt Hjerte sige med Digteren:

»Aldrig af malede Bøger og Blade
 kan du begribe den store Natur,
 Fuglen maa høres i Skov, under Blade,
 mat er dens Sang, naar den fængsles i Bur.
 Fuglenes Vrimmel, Blomsternes Stimmel,
 den maa du se, hvor den sattes af Gud.
 Stjærnernes Gang paa den natlige Himmel
 tager sig slet paa Papirerne ud.«

Han holdt af jævne danske Bønder mere end af andre danske Mennesker, kan man vist sige uden at gøre ham Uret. Det var ham en Sorg, at deres Sprog, deres Klæder og deres Sæder var saa meget i Drift bort fra det gamle, som Tilfældet er i vore Dage. De troskyldigste Elever, de, hos hvem en gammeldags lidet sammensat Kultur var raadende, blev gærne hans bedste Venner. Og han kunde daarligt med de Mennesker, for hvem en tynd moderne Kulturfernis var Hovedsagen.

I hans Undervisning sporedes hans Sans for det naturlige, det for vort Folk oprindelige, i Valget af de Kilder, han øste af. De gamle Myther, Sagnene hos Sakse og Middelalderens Folkeviser tyede han meget til, og i dem fandt han den bedste Støtte for sit Syn paa Menneskelivet.

Anton Nielsen regnede Længselen efter Gud til det oprindelige i Menneskenaturen. Han, som droges saa stærkt til det sollyse Syden — han var vist i Italien en halv Snes Gange —, var ogsaa i dybere Forstand en Trækfugl. Han kunde sige med Ingemann: „Her har vi dog ikke hjemme“, og „Mig længes efter Guds Rige.“ Han glædede sig meget, naar han skønnede, at han ved sit ugentlige Foredrag om kristelige Æmner havde vakt Alvor i en og anden Sjæl. Derom kan man i hans Bog „Højskoleliv i Tredserne“, S. 112—113, læse følgende:

„Disse Foredrag fik jeg megen Glæde af og fik Bevis for, at Kristendommen er gammel i vort Folk, og at det er langt bedre forberedt til at høre gudelig Tale end til at modtage historisk eller anden folkelig Oplysning. Engang, da jeg havde endt et saadant Foredrag og var gaet ind i mit Værelse, kom en ung Karl paa 18 Aar lige bag

efter mig. Han saa' meget hed og bevæget ud. „Hvad er der i Vejen, Kristen?“ spurgte jeg. Han kunde næsten ikke faa sagt noget, men endelig fik han stammet frem: „Aa, Anton! jeg havde aldrig tænkt, at det var saa vigtigt.“ „Du mener: at leve et kristeligt Liv?“ „Ja.“ „Jo, Kristen, der er ikke noget saa vigtigt i hele Verden. At være flittig, dygtig og at tjene Penge, at være godt lidt af andre Mennesker, kort sagt, alt, hvad man stræber efter af Ting her paa Jorden, af alt dette er intet saa vigtigt som at leve med Gud. Og du maa være glad, min Dreng, for, at Gud har rørt ved dit Hjærte, saa at du har faaet det at vide i rette Tid.“ — „Men alle de Aar, jeg har gaaet og tosket om, de er spildte,“ sagde han, mens Taa-erne strømmede ned ad hans Kinder. — „Du maa dog have hørt saadan noget før i Skolen og Kirken.“ — „Ja, men jeg har da aldrig troet, det var saa vigtigt.“ — „Ja, ja, min Søn! Gud kalder paa os, naar hans Time kommer. Nu véd du da, det er vigtigt. Bliv nu ved at være lydhør, naar du kan høre Guds Ord!“

De Oplysninger, jeg har givet om Mads Hansen, Pastor Brandt og Anton Nielsen, er jo ikke paa nogen som helst Maade udtømmende. Jeg har kun flygtigt, ved Smaablink saa at sige, søgt at henlede Opmærksomheden paa Lyset i det Mindernes Land, der ligger omkring Vesterskerninge—Ollerup Højskole. Allermindst tør jeg blive udførlig, naar jeg vil tale om Ollerup Højskoles sidst bortkaldte betydelige Medarbejder: *Fru Nanna*. Jeg tør ikke kaste mig ud i Mindernes Hav. Jeg tør kun fremkalde en Krusning af dets Overflade ved at kaste en lille Sten ud i det.

Bjørnstjerne Bjørnson sagde i Vinteren 1887 i Svendborg om Berg: „Gud bevare mig! da han forleden Dag kom ind ad min Dør i Hotel d'Angleterre — det var, som halve Danmark kom sejlene!“ Da Nanna Sommeren derefter var her for at holde Foredrag for Pigerne, kaldte vi hende spøgende: „Det halve Danmarks Datter“. Der var Alvor i Spøgen. Hun var Barn af noget godt dansk, som selv om det ikke er „det halve Danmark“, dog burde være det, mindst.

Hun var vist den i den Bergske Børneflokk, som lignede Faderen mest. At fortælle om det, der var karakteristisk for ham, er at give et Billede af hende. Jeg fremdrager derfor nogle faa Træk af Bergs Liv:

Han troede paa Livets Magt og vilde gjerne hjælpe det til en rig Udfoldelse. Han holdt ikke af at høre den Tale: „Dér kan det ikke nytte at komme; det er en død Plet“. Han udtalte herom engang: „Vi skal ikke give Døden noget godvillig; vi skal nappes med den, saa godt vi formaar“. Jeg har Gang efter Gang maattet mindes disse Ord, naar jeg saa Nannas energiske Kamp mod Dødens Angreb paa hende selv. Men Ordene rækker jo langt videre. Det var intet mindre end selve Folkelegemet, Berg vilde hjælpe mod Dødens Magter.

Det var i et af sine sidste Aar, han formede Valgsproget: „Gaa aldrig paa Akkord med Uretten!“ Men allerede som Dreng lærte han at hade den Dødsragt, som hedder Uretfærdighed, og at elske den Livsmagt, som hedder Retfærdighed, og som maa nævnes først, baade naar man vil beskrive Guds Riges Herlighed, og naar man vil nævne Hovedhjørnestenen under et verdsligt Rige.

Da han var 9 Aar gammel, blev han Vidne til et Optrin, som fik livsvarig Betydning for ham. Et Skib var strandet. Vraggodset laa samlet paa Stranden, og nogle „høje Herrer“ fra Byen, Øvrigheds personer, der var mødte for at føre Tilsyn, gjorde sig til gode med et Anker Vin, som de uden videre havde taget af den strandede Ladning; da kom der fra Kysten en fattig Mand, som havde hjulpet til ved Bjærgningen, og da han fik Øje paa et Tørklæde, som laa i Dyngen, stak han det til sig. Men de fornemme Herrer, som havde set, hvad han gjorde, kaldte ham hen foran sig. Tørklædet blev taget fra ham, og han blev strængt og haanligt skældt ud for en Tyv af de samme Folk, der uantastet sad og nød det langt kostbarere Bytte, de med lige saa liden Ret som han havde tilegnet sig. Lille Christen Berg stod tæt ved, og uvilkaarlig knyttede han Næverne af Harmen over, hvad han saa og hørte. I det Øjeblik slog det ned i hans Sjæl, hvad Forskel der dog gøres paa de

smaa og de store Tyve, og efter hans egen Udtalelse vaktes der med det samme en stærk Lyst hos ham til at kæmpe for, at der kunde blive lige Ret for alle i Landet.

Nanna hørte til dem, der harmedes over Uret. Der er en Vending, som hun har sagt med Fynd og Klem mange Gange, naar der efter hendes Mening var sket en Uretfærdighed: „Det er syndigt!“ — Hun syntes, at Kvinderne i vort Land var tilsidesatte i det offentlige Liv. Hun tog juridisk Eksamen for ustuderede, fordi hun mente, den kunde hjælpe hende til at kæmpe for Kvindernes Ret.

Retfærdighed kræver særlig Hensynsfuldhed mod dem, der mindst kan nøjes med egen Hjælp. Nanna mindedes tit, at hendes Fader sagde til sine Børn: „Intet Selskab i mit Hus er vellykket, naar ikke alle har befundet sig vel dér“, og at han bad dem tage sig mest af dem, som kom fra de trangeste Forhold, eller som af én eller anden Grund havde vanskeligst ved at komme med i den selskabelige Glæde. — Hun havde arvet hans Kærlighed til „de smaa“. — Hun og hendes Fader holdt af Børn, og Børn holdt af dem. Det hændte jo i Allingaabro, vistnok 1878, at bedst som Berg stod oppe i en Vogn og maalte de moderate Skæppen fuld, følte han en blød Barnehaand inde i sin Haand, og da han bøjede sig ned til Barnet — en Pige paa en halv Snes Aar — og spurgte: „Hvad skal du, lille du?“ lød det op til ham: „A holder med dig!“ Ja, Børnene holdt med ham og holdt af ham. Da jeg i August 1889 første Gang gæstede Bergs Hjem paa Bogø, hentede han mig med Vogn nede ved „Lindebroen“. Nogen synderlig bekvem Køretur fik jeg ikke op til „Villa Dana“. Vognen blev nemlig paa Bergs Indbydelse saa stoppende fuld af Børn, saa han og Nanna og jeg knap kunde være der. — Hvor var han straalende i disse „trykkende“ Omgivelser. — Og jeg er nær ved at tro, at Nanna havde sin gladeste Maaned paa Ollerup Højskole i Oktober 1905, da Børnehjemmet „Brandts Minde“ var brændt, og alle de foreløbig hjemløse Børn var hendes Gæster. Det véd jeg, at en af hendes bedste Timer om Aaret var den Time lige før Jul, da Byens fattige hentede Julegaver hos hende.

Lad mig slutte med et Ord af „Højskolens Fader“,
Grundtvig:

»Har Sandhed du søgt paa Mindets Vej,
du staar vel til at raade!«

Jeg har i denne Time ledet vore Tanker hen ad Mindets Vej. Der lyser Sandheder her, som kan raade os paa det bedste, baade med Hensyn til vort eget og vort Folks Liv. Gud være lovet og takkét for alle de rige Minder, han har knyttet til denne Skole!

Derpaa sang vi nedenstaaende Sang, som jeg havde skrevet til Dagen:

Mel.: Jeg er en simpel Bondemand.

Der gik »en simpel Bondemand«
paa Sydfyns skønne Jord;
han elsked højt sin ringe Stand
og Aandens Liv i Nord.
Og gyldne Sjælestrænge,
som stemtes i hans Bryst,
om Kap skal klinge længe
med Bølgens Slag mod Kyst.

Paa Bakken hist, hvor Kirken staar
ved gamle Præstebo,
der vokste under sære Kaar
saa stærk en Kristentro:
Tit under Kirkebue
og i den grønne Skov
som og i Skolestue
har lydt dens »*Gud ske Lov!*«

En Sjællandsfar, kun Spurv af Rang
og ingen Sangens Drot,
ved Solbjergs-Lag dog kvad en Sang,
som huer Folket godt.
Med Kvidder fra sin Rede
i Ly af fattigt Tag
han kom for Lys at sprede
i Bondens tunge Dag.

Ved Vintertide og i Vaar,
i Sommer og i Høst,
i atten gode rige Aar
lød her Fru Nannas Røst.
Hun, som trods Sotens Vaande
og lænketyngtet Fød,
gik Livet glad til Haande
med Kærlighedens Mod.

Vort Hjærtes Tak til dig, vor Gud,
for Kvinde som for Mand,
som blev dit gode Sendebud
med Lys til dette Land!
De kære, her vi savne,
dem tabte vi dog ej:
som klare Mindebavne
de lyser paa vor Vej.
